

Українська мова та читання Частина 2

УДК 811.161.2(075.2)

Н 34

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 28. 03. 2019 № 407)

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено.

В. І. Наумчук, М. М. Наумчук, Н. Я. Коник

Н 34 Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). (Частина 2). — Тернопіль : Астон, 2019. — 144 с. : іл.

ISBN 978-966-308-746-7

Підручник «Українська мова та читання» написаний відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти та Типової освітньої програми початкової освіти під керівництвом Р. Б. Шияна. Реалізацію змістових ліній, передбачених програмою, здійснено на інтегративній основі, що забезпечує вільне володіння українською мовою, формування комунікативної компетентності, розвиток мотивації дітей до читання, до вивчення рідної мови, ознайомлення школярів з основами медіаграмотності тощо.

Запропоновані вправи, твори різних літературних жанрів відкриють учням красу художнього слова, навчать міркувати, обґрунтовувати свою думку, уявляти, насолоджуватися рідним словом, збагатять новими знаннями їхній життєвий досвід.

Мовно-літературні завдання спонукають учнів до пошукової діяльності, досліджень, самостійної роботи, що робить процес навчання цілеспрямованим, цікавим й ефективним.

Для учнів 2 класу, методистів, учителів початкової школи закладів загальної середньої освіти, батьків.

УДК 811.161.2(075.2)

Умовні позначення

— Читаємо,
взаємодіємо усно;

— досліджуємо мовні
явища, взаємодіємо
письмово;

— досліджуємо
мовлення;

Україна

— слово, вимову і
написання якого треба
запам'ятати;

— досліджуємо медіа;

— робота в парах,
групах;

— поміркуй;

— театралізуємо;

*. **. ***

— завдання різного
рівня складності.

ISBN 978-966-308-746-7

Інтернет-підтримка.
Матеріали для уроків читання,
позакласного читання
та розвитку зв'язного мовлення,
рубрику «Перевір себе»
можна переглянути на нашому сайті
aston.te.ua або за посиланням
<https://bit.ly/2ZmHTrT>

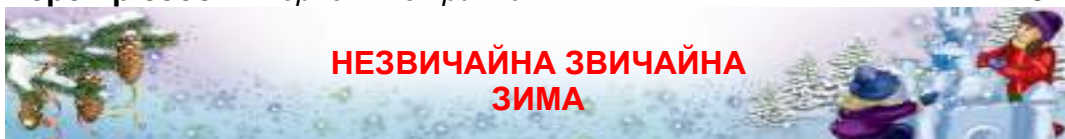
© В. І. Наумчук,
М. М. Наумчук,
Н. Я. Коник, 2019
© ТзОВ «Видавництво Астон», 2019

ЗМІСТ

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ ІМЕННИКІВ У МОВЛЕННІ

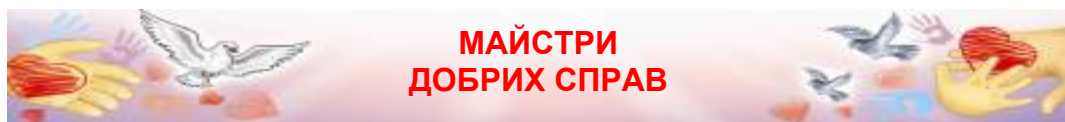
Велика буква в назвах міст, сіл, вулиць, площ, майданів.....	8
Велика буква в назвах річок, озер, морів, гір	11
Число іменників	14
Розвиток зв'язного мовлення. Вчимося складати розповідь.	
Інтернет-підтримка.....	18
Перевір себе. Інтернет-підтримка.	18

7 січня — Різдво Христове. <i>Ганна Курпа</i>	19
Кутя. <i>Марія Хоросницька</i>	20
Зимові слова. <i>Надія Кур'ян</i>	21
Весела зима. <i>За Костянтиним Ушинським</i>	22
Добрий сніговик. <i>Анатолій Костецький</i>	24
Як заєць з морозом сперечався. <i>Латвійська казка</i>	25
Позакласне читання. Знайомство з дитячими журналами.	
Інтернет-підтримка.....	26
Перевір себе. Інтернет-підтримка.	26

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИРАЖАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПРИКМЕТНИКІВ, ВИКОРИСТАННЯ ЇХ У МОВЛЕННІ

Слова, що вказують на ознаки предметів (прикметники).....	27
Зміна прикметників за питаннями	30
Прикметники, близькі та протилежні за значенням.....	32
Розвиток зв'язного мовлення. Життя дано на добрі справи.	
Інтернет-підтримка.....	35
Перевір себе. Інтернет-підтримка.	35

Добро творити. <i>Надія Красоткіна</i>	36
Золота хвилина. <i>Марія Чепурна</i> . QR-код.....	37
Санчата. <i>Ярослав Стельмах</i>	37

Як стати чарівником. <i>Анатолій Григоруk</i> . QR-код	39
Добре слово. <i>Василь Сухомлинський</i>	39
Щасливий день. <i>Майя Фролова</i> . QR-код.....	41
Страшне страховисько. <i>Лариса Ніцой</i> . Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах	41
Ярків день. <i>Сергій Пантюк</i>	42
Іде Андрійко вулицею. <i>Володимир Сенцовський</i>	43
Позакласне читання. Бути людиною. Інтернет-підтримка.	44
Перевір себе. Інтернет-підтримка.	44

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА РОЛЛЮ ДІЄСЛІВ У МОВЛЕННІ І ЗАСТОСУВАННЯ ЇХ У ВЛАСНИХ ВИСЛОВЛЮВАННЯХ

Слова, які називають дію предмета (дієслова)	45
Постановка питань до дієслів.....	48
Дієслова, близькі та протилежні за значенням.....	50
Використання дієслів у мовленні.....	52
Розвиток зв'язного мовлення. Вчимося описувати. Інтернет-підтримка.....	54
Перевір себе. Інтернет-підтримка.	54

ВЕСНЯНЕ ПРОБУДЖЕННЯ

Сонечко бавиться. <i>Катерина Міхаліцина</i>	55
Весняні дарунки. <i>Анатолій Костецький</i>	55
Ластівки. <i>Наталя Забіла</i>	56
Журавлі. <i>Олександр Олесь</i> . QR-код.....	57
Гуси. <i>Любов Забашта</i>	58
Весна іде. <i>Олександр Копиленко</i>	59
Весняні квіти. <i>Олена Пчілка</i> . QR-код	60
Весна. <i>Наталя Забіла</i> . QR-код	61
Хто росте у парку. <i>Катерина Міхаліцина</i> . Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах	61
Маленьким про Великого Тараса. <i>Оксана Іваненко</i> . QR-код	61
Садок вишневий коло хати. <i>Тарас Шевченко</i>	61
Зацвіла в долині. <i>Тарас Шевченко</i>	63
Позакласне читання. Поет живе в серцях свого народу. Інтернет-підтримка.	63
Перевір себе. Інтернет-підтримка.	63

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИСЛІВНИКІВ І ВИКОРИСТАННЯ ЇХ У МОВЛЕННІ

Слова, які позначають кількість предметів	64
Сполучення числівників з іменниками	66
Розвиток зв'язного мовлення. Весняні квіти.	
Інтернет-підтримка	68
Перевір себе. Інтернет-підтримка.....	68

ЛІТЕРАТУРНІ КАЗКИ

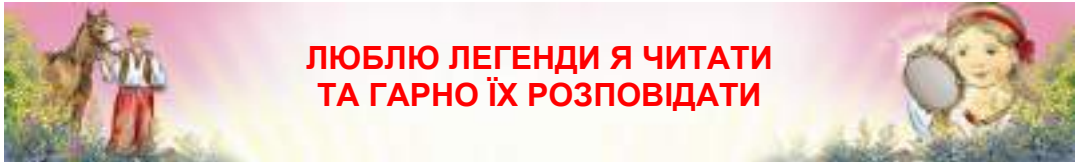

Вовк і козлята. <i>Наталія Забіла</i>	69
Малий Єнот і Той, що сидить у ставку. <i>Ліліан Муур</i> . QR-код	71
Про двох бездомних джигів та один нічийний глек. <i>Сашко Дерманський</i> . Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах	71
Чому в лисиці найкращий хвіст? <i>Іван Нехода</i>	72
Позакласне читання. Що обереш ти: казку чи мультфільм?	
Інтернет-підтримка	74
Перевір себе. Інтернет-підтримка.....	74

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗНАЧЕННЯ В МОВЛЕННІ СЛУЖБОВИХ СЛІВ І ВИКОРИСТАННЯ ЇХ ДЛЯ ЗВ'ЯЗКУ СЛІВ У РЕЧЕННІ. ОСНОВА ТА ЗАКІНЧЕННЯ СЛОВА

Упізнавання в реченні службових слів	75
Правопис прийменників	77
Дослідження значення службових слів у мовленні.....	79
Корінь слова. Спільнокореневі слова	81
Корінь слова	83
Основа та закінчення слова	86
Розвиток зв'язного мовлення. Увічливість та гарні манери.	
Інтернет-підтримка	88
Перевір себе. Інтернет-підтримка.....	88

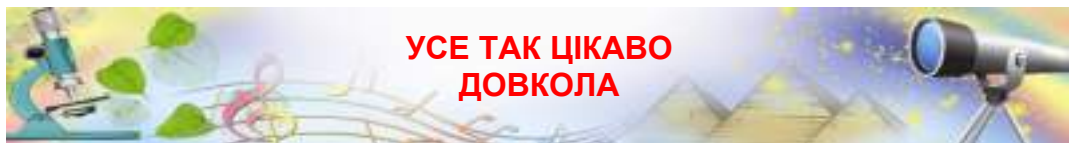

Легенда про Україну.....	89
Богатирі.....	91
Як постало місто Львів. QR-код	92
Краса й здоров'я — цілий рік	93
Позакласне читання. Давно те діялось. Інтернет-підтримка.....	94
Перевір себе. Інтернет-підтримка.....	94

ДОСЛІДЖЕННЯ І КОНСТРУЮВАННЯ РЕЧЕНЬ

Поняття про речення	95
Розповідні речення	97
Питальні речення	99
Спонукальні речення.....	101
Окличні та неокличні речення.....	103
Головні слова в реченні.....	105
Зв'язок слів у реченні.....	107
Розвиток зв'язного мовлення. Навчаюся ділового мовлення.	
Інтернет-підтримка.	108
Перевір себе. Інтернет-підтримка.....	108

Чудо із чудес. <i>Сашко Дерманський</i>	109
У краплині води. <i>Паола Утевська</i>	110
ДО РЕ МІ ФА СОЛЬ ЛЯ СІ ДО. <i>Марія Чумарна</i> . QR-код	111
Хмари. <i>Елла Давиденко</i>	112
Лісова дивина. <i>Василь Чухліб</i> . QR-код.....	113
Син рослинного світу. <i>Паола Утевська</i>	114
Наші дерева. <i>Марія Чумарна</i> . QR-код	116
Пташина лазня. <i>Віктор Приходько</i>	116
Позакласне читання. Цікаво знати.	
Інтернет-підтримка.	117
Перевір себе. Інтернет-підтримка.....	117

ДОСЛІДЖЕННЯ І СКЛАДАННЯ ТЕКСТІВ

Поняття про текст	118
Будова тексту	120
Типи текстів	123
Засоби зв'язку речень у тексті	126
<i>Розвиток зв'язного мовлення. Тема, заголовок, основна думка. Інтернет-підтримка.</i>	128
Перевір себе. <i>Інтернет-підтримка.</i>	128

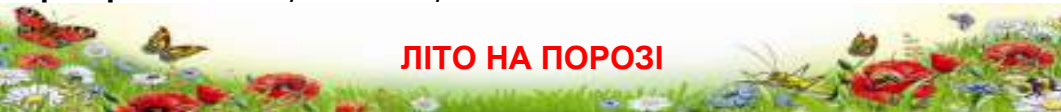
СВЯТКОВА ПОЕТИЧНА СКРИНЬКА

Свято Пасхи недалечко. <i>Ніна Куфко</i>	129
Христос Воскрес! <i>Катерина Перелісна</i> . QR-код	130
Писанка. <i>Дмитро Чередниченко</i>	130
Писанка. <i>Надія Гуменюк</i> . QR-код	130
Великодня гра. <i>Марія Хоросницька</i>	131
Теплий віршик для мами. <i>Олександр Дерманський</i>	132
Поміняймося місцями. <i>Оксана Сенатович</i>	133
Якщо говорити між нами... <i>Марія Пономаренко</i> . QR-код	134
Маму потрібно не тільки любити. <i>Степан Андрійович</i>	134
<i>Позакласне читання. Газета — наш добрий помічник і мудрий порадник. Інтернет-підтримка.</i>	135
Перевір себе. <i>Інтернет-підтримка.</i>	135

ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО

Повторення вивченого.	136
<i>Розвиток зв'язного мовлення. Святкове вітання.</i>	
Повторюємо, пригадуємо, навчаємося. <i>Інтернет-підтримка.</i>	138
Перевір себе. <i>Інтернет-підтримка.</i>	138

ЛІТО НА ПОРОЗІ

Доброго ранку всім! <i>Юрій Старостенко</i>	139
Зелений скрипаль. <i>Ніна Бічуя</i>	140
З днем народження, Ягідко! <i>Борис Вовк</i>	142
Рекомендуємо познайомитися. <i>Алеутина Волкова</i> . QR-код	143
<i>Позакласне читання. Подобається, є бажання, залюбки читаю. Інтернет-підтримка.</i>	143
Перевір себе. <i>Інтернет-підтримка.</i>	143

Велика буква в назвах міст, сіл, вулиць, площ, майданів

1. Поміркуй і дай відповідь на запитання.

- ✓ Як називається місто (село), в якому ти живеш?
- ✓ Яка твоя адреса? (Назви вулицю, номер будинку і квартири).
- ✓ Чи знаєш ти, які міста (села) розташовані близько твого населеного пункту? Назви їх.

2. Спishi. Підкресли велику букву в словах.

Місто Чернігів, село Вишнівка, вулиця Миру, майдан Волі.

Назви міст, сіл, вулиць, площ, майданів пишуть з великої букви.

3. Спishi речення. Встав потрібні за змістом слова.

1. Ми живемо в (місті, селі, селищі) ... .
2. Наша школа знаходиться на вулиці ... .
3. Центральна вулиця в місті (селі) ... .

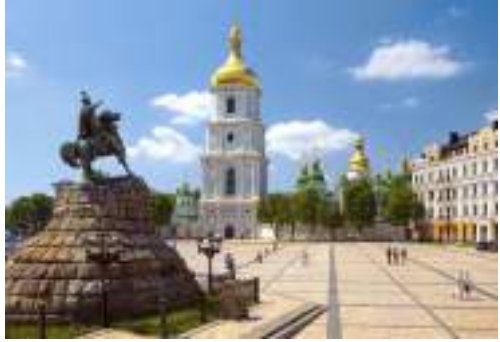

4. Прочитай текст.

Найбільше місто нашої країни — Київ. Це столиця України. Названо його на честь засновника міста — князя Кия. Центральна вулиця в Києві — Хрещатик. Майдан Незалежності відомий у всьому світі, як і Софійська площа.

- Про що розповідається в тексті?
- Поясни вживання великої букви.
- Випиши з тексту слова-назви міста, вулиці, майдану, площі.

5. Яку одиницю міри довжини містить слово *метро*?

метрó

6. Прочитай і спиши.

На Львівщині є селище Стара Сіль. Ця назва нагадує про дуже далекі часи. Колись Прикарпаття годувало сіллю всю Київську Русь.

- Поясни написання слів з великої букви.

7. Прочитай.

Я багато читаю про Україну. Захоплююся красивими назвами міст, сіл, вулиць... . Є міста Житомир, Дніпро, Запоріжжя... . А назви сіл вражають! Яблунівка, Ділове, Щасливе, Вербове, Лебедине, Миролюбівка... . Вулиці називають на честь видатних людей і не тільки. Вулиця С. Корольова, Дружби, Сонячна, Черешнева, Степова, Театральна ... .

Цікаві назви! Хочу дізнатися про них більше.

- Які міста згадані в тексті? Доповни їх перелік назвами тих міст, про які знаєш ти.
- Чи сподобалися тобі назви сіл, вулиць? Доповни їх список відомими тобі назвами.
- Запиши назви двох міст, сіл, вулиць.

8. Прочитай текст.

Зі Сходу України до Ужгорода нам довелося здолати багато доріг. За вікнами автобуса залишалися міста, села. Побували в Києві, милувалися його храмами і засніженими парками. Відвідали Канів, поклонилися могилі Кобзаря. Незабутнє враження залишили міста Вінниця, Хмельницький, Тернопіль, Львів... . Скільки захоплення викликали вершини Карпат, гірські потоки, ліси, місто Мукачево... .

А ось і Ужгород. Ми вдихали аромати древнього міста і мріяли про майбутнє.

- Про що йдеться в тексті?
- Випиши назви міст.

9. Прочитай назви міст і їх мешканців. Спиши.

Київ — киянин, киянка.

Суми — сумчанин, сумчанка.

Харків — харків'янин, харків'янка.

- Утвори назви мешканців від назв інших відомих міст.
- На які питання відповідають назви міст? А назви мешканців?

10. Розгадай ребуси. Запиши слова-відгадки.

О

'
ЦЯ

- Додай назви словам-відгадкам.

Велика буква в назвах річок, озер, морів, гір

1. Прочитай.

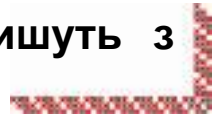
На берегах річки Дніпро розташовані такі міста: Київ, Канів, Дніпро, Запоріжжя, Черкаси, Херсон....

Місто Полтава стоїть на березі річки Ворскла. Чернігів — на березі річки Десна. На берегах річки Латориця розташувалося місто Мукачеве. Річка Тиса несе свої води біля міста Тячів.

- Випиши назви річок. Додай до них назву річки, яка протікає у твоїй місцевості або неподалік.

Назви річок, озер, морів, гір пишуть з великої букви.

2. Прочитай.

В Україні є багато великих і малих річок. Великі — це такі водні шляхи, де ходять пароплави. До цих річок належать Прип'ять, Десна, Дністер, Південний Буг, Сіверський Донець і, звичайно, Дніпро.

Колись давно Дніпро називали Борисфеном, а в народних піснях і легендах — Славутичем.

(З кн. «Сходинки»)

- Випиши назви річок. Поясни правопис великої букви.

3. Як можна з рядка в рядок перенести слово **ознака**?

ознака

4. Прочитай.

Найбільше озеро в світі — Каспійське. Воно таке велике, що його називають морем.

Найглибше озеро на земній кулі — Байкал. У нього впадають сотні гірських річок і струмків, а витікає лише одна річка — Ангара.

В Україні відомі всім Шацькі озера, які знаходяться на Волині. А перлиною Карпат є озеро Синевир.

- Про які водойми йдеться в тексті? Які ще озера ти знаєш? З якої букви написані назви озер?
- Випиши назви озер.

5. Прочитай і спиши текст.

Моя бабуся живе в місті Одеса. Воно знаходиться на березі Чорного моря. В багатьох творах різних письменників трапляється опис вулиці Дерibasівської.

- Підкресли назви міста, моря, вулиці. Поясни правопис великої букви.

6. Прочитай.

Гори Карпати, річка Рось, Азовське море, озеро Світязь, річка Тиса, Пулемецьке озеро, Чорне море, річка Боржава, озеро Лука, Кримські гори.

- Випиши назви за таким порядком: гори, ріки, озера, моря.
- Допиши слова-назви річок, озер, морів, які ще ти знаєш.

7. Напиши по дві назви річок, озер, морів.

- Слова **річка**, **озеро** поділи для переносу.
- Поясни, як ти розумієш приказку.

Море — рибальське поле.

8. Прочитай і поясни правопис великої букви.

Софійська площа, Хмельницька область, місто Луцьк, річка Дністер, Червоне море, річка Дунай, вулиця Соколина, корова Красуля, місто Рівне, озеро Верхнє, річка Жовта, селище Солотвино, Пісочне озеро, Середземне море, річка Прип'ять, озеро Сиваш, місто Калуш, місто Миколаїв.

- Випиши назви за таким порядком: річки, озера, моря.

9. Запиши текст. Встав, де треба, велику або малу букву і поясни її вживання.

Я живу в місті ...иєві (К, к). Це велике і красиве ...істо (М, м). Воно стоїть на берегах ...ніпра (Д, д). ...ніпро (Д, д) впадає в ...орне (Ч, ч) море.

- Побудуй звуко-складову схему до назви міста.

10. Запиши з пам'яті відомі тобі назви міста, вулиці, річки, озера, моря; клички тварин; ім'я, по батькові, прізвище друга/подруги.

11. Вибери з дужок правильну відповідь і встав її замість крапок.

1. Столицею України є місто ... (Львів, Кропивницький, Київ). 2. Тарас Григорович Шевченко народився в селі ... (Тараща, Моринці, Попівці). 3. Київ розкинувся на берегах ... (Черемоша, Латориці, Дніпра). 4. На території України протікають ріки ... (Прут, Тиса, Ніл).

12. Якими буквами на письмі позначається м'який приголосний звук у слові *медаль*?

медаль

Число іменників

1. Розглянь малюнки.

- Назви предмети, зображені на малюнках. Які слова-відповіді означають один предмет, а які — багато?

2. Прочитай. Випиши слова, які означають один предмет.

Зошити, клас, дошка, вікна, підручники, ручка, парти, лінійка, олівці, учениця, діти, учень, рюкзаки, альбом.

- Які зі слів не можна поділити для переносу? Чому? Відповідь обґрунтуй.

3. Зміни слова так, щоб вони означали багато предметів, і запиши їх.

Зразок. Банан — банани.

Ліс, струмок, дерево, тварина, пташка.

- На які питання відповідають усі слова?

4. Запиши слова у дві колонки: у першу — іменники, які означають один предмет, у другу — багато предметів.

Місто, зайці, села, ведмідь, білка, птахи.

- Назви слова, в яких букви позначають тільки тверді приголосні звуки.

5. Зміни слова за зразком.

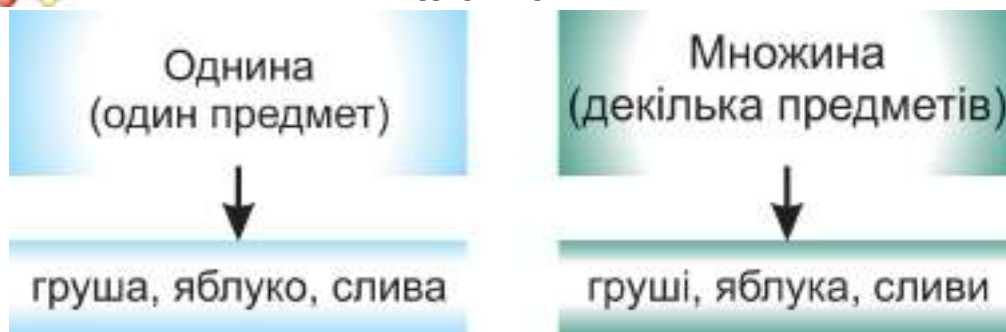
Зразок. Бульвари — бульвар.

Вулиці — ..., будинки — ..., площі — ..., сквери — ..., фонтани — ..., проспекти — ... .

6. Розглянь схему «Число іменників».

Число іменників

- У якому числі можуть вживатися іменники?
- Наведи приклади іменників, які відповідають на питання **що?** і вжиті у формі множини.

7. Прочитай іменники.

Двері, шахи, сани, ножиці, окуляри.

- Чи можна від цих іменників утворити форму однини? Чому ти так думаєш?
- З одним зі слів склади і запиши речення (на вибір).

8. Поміркуй, чи можна утворити форму множини від цих іменників.

Здоров'я, халва, молоко, цукор, сметана.

- Які ще іменники, що вживаються у формі однини, ти знаєш?
- Склади і запиши речення з одним зі слів.

Більшість іменників мають число: однину і множину.

Однина позначає назву одного предмета: зернина, чай, море.

Множина позначає назви двох і більше предметів: зернини, чаї, моря.

Є іменники, що вживаються тільки в однині (добро, щастя, Київ) або тільки в множині (Дунаївці, Карпати, Суми).

9. Випиши спочатку іменники, які не вживаються в однині, а потім — що не вживаються у множині.

Канікули, шахи, сутінки, м'ясо, сало, космос, олія, вугілля, добро, одяг, сани, вершки, штани, Чернівці.

10. Склади речення зі словом *пóмíлка*.

пóмíлка

11. Кожній групі предметів дай загальну назву.

Соловей, жайворонок, дрізд — це ... .

Оса, комар, джміль — це ... .

Помідори, буряки, огірки — це ... .

Жоржини, айстри, троянди — це ... .

- Запиши одну групу предметів, які вжиті у формі множини (на вибір).

12. Прочитай текст.

Весною зацвітуть дерева. Сонячні зайчики залетять до класу. Їхні промені впадуть на парти, книжки, дитячі голівки.

- Випиши іменники у множині. Запиши їх в однині за зразком.
Зразок. Дерева — дерево.

13. Добери і запиши іменники за групами.

Меблі: ...., ..., ...

Дерева: ...., ..., ...

Птахи: ...., ..., ...

- Підкресли слова, що вжиті у формі множини.

14. З поданих слів склади і запиши речення.

Усі, сплять, дерева, давно.

А, забула, намисто, горобина, зняти, червоне.

Щодня, снігурі, до, прилітають, неї.

- Підкресли іменники, які вжиті у формі однини.

15. Прочитай текст Євгена Гуцала «Лічилка».

Еники-беники

Моржики-йоржики

З'їли вареники,

З'їли всі коржики,

Лесики-песики

Мудрики-кудлики

З'їли всі персики,

З'їли всі бублики.

- Випиши іменники, які означають продукти харчування. В якому числі вони вжиті?
- Які ще іменники вжиті у формі множини? Прочитай.

16. Назви ланцюжок звуків у слові *дятел*.

дятел

17. Прочитай текст. Встав пропущені слова. Постав до них питання.

Зачарований ліс

Пухнастий ... вкрив землю. Заколиханий хуртовинами, спить ... . Сняться деревам білі ... . Дрімають ялини і ... . Червоніє, покрита снігом, ... Володарює чарівниця-... .

Слова для довідки: ліс, сосни, сніг, сні, горобина, зима.

- Як ти розумієш вислів **білі сні**?
- Спиши перші два речення. Підкресли іменники, що вжиті в однині.

- Розглянь малюнок. Що спільного в змісті тексту та малюнка?

Розвиток зв'язного мовлення.

Вчимося складати розповідь.

Перевір себе.

НЕЗВИЧАЙНА ЗВИЧАЙНА ЗИМА

7 січня — Різдво Христове

7 січня — одне з найбільших християнських свят — Різдво Христове. Це свято радості і єднання людей. У цей день усі ми ніби заново народжуємося, залишаючи всі образи, сварки в минулому. Це свято покликане об'єднати нас усіх та зробити трішечки кращими.

Увечері напередодні Різдва в кожній оселі готують 12 пісних страв, серед яких неодмінно буде кутя. Оселю святково прибирають. На столі буде й дідух — солом'яний сніп або спеціально виплетений вінок з колосся. Вважають, що він, як і всі інші хатні речі, набуває чудодійної сили і приносить щастя та успішну працю.

Тільки-но на небосхилі з'явиться перша надвечірня зірка, вся родина сяде за багатий стіл, на якому буде аж 12 різдвяних страв. Тому в народі цей вечір називають Свят-вечором. Починають і закінчують вечеряти кутею та узваром.

Ганна Кирпа

- Яке найбільше християнське свято відзначають у січні?
- Як люди готуються до зустрічі Різдва Христового?
- Як у народі називають вечір напередодні Різдва?
- * Згадай, скільки страв має бути на Свят-вечір. Розкажи, які страви готують на Свят-вечір у твоїй сім'ї. Прочитай речення, в якому розповідається, якими стравами починають і завершують вечеряти.
- ** Як авторка називає свято, яке відзначають 7 січня? Розкажи, як готуються до свята у твоїй родині. Досліди, яке з речень може бути народною прикметою. Прочитай це речення.
- *** Поміркуй, у якій частині тексту висловлена його основна думка. Поясни, як ти розумієш зміст цієї частини. Які ще найбільші християнські свята ти знаєш?

Кутя

Може, тому, що з медом, з маком...

Може, тому, що на порі, —

в народі всім кутя до смаку,
найбільше, звісно, — дітворі!

Борщі ми сьорбаєм частенько,
нерідко кашу і куліш...

Кутю натомість солоденьку
їмо два рази в році лиш!..

На вечір, що Святим зоветься,
й на Щедрий вечір, — ось і все!

Хоч як опісля заманеться —
матуся більш не принесе!
Такий звичай — поважна справа.
Додати хочеться лишень:
кутя — це надзвичайна страва,
кутю ми їли б кожен день!

Марія Хоросницька

- Про яку страву авторка написала вірш?
- Як називають святкові вечори, коли вся родина смакує кутею?
- * Поміркуй, чому кутя смакує всім людям. Прочитай, як про це сказала авторка.
- ** Досліди, які страви згадує авторка у вірші. Які рядки вірша тобі допомогли отримати відповідь?
- *** Як ти вважаєш, у яких рядках вірша розкрита його головна думка? Прочитай. Поясни, як ти розумієш їх зміст. Поміркуй, коли так говорять: «**Передали куті меду**».

Зимові слова

Зимове слово — сніг,	І лижі, й ковзани,
Зимове слово — білий	І теплі рукавички.
З'єднались — і навкруг	Зимові є пташки —
Сніжинки полетіли.	Це снігурі й синички.
Зимове слово — лід,	А ще зимові є
І ковзанка, і шуба.	Дві дівчинки Оксани,
Зимове слово — піч,	Бо в їхніх іменах
Пальто, мороз і груба.	Від нас сховались... сани.

Надія Кур'ян

- Як ти вважаєш, чому авторка назвала вірш «Зимові слова»?
- Поміркуй, чи можна серед зимових слів виділити найголовніше слово. Чому?
- Які ще зимові слова ти знаєш?
- * Розглянь малюнок. Добери рядки вірша, які передають його зміст. Прочитай.
- ** Поміркуй і встанови зв'язок між словами:

<u>сніг</u>	<u>сніжинки</u>	<u>зимові пташки</u>
?	?	

Чи згадує автор зимові розваги? Які зимові слова тобі нагадують про них? Прочитай.

- *** Знайди в імені **Ліда** зимове слово. Розкажи, які пташки зимують у твоєму місті (селі). Підготуйся і виразно прочитай вірш.

Весела зима

Весела зима цього року видалася. То захурделить на кілька днів та ночей сніговицею, то затріщить морозом, розмалює шибки візерунками, то засріблиться інеєм на деревах.

Дітям за такої зими розваг вистачає. Хто снігову бабу ліпить, крижані фортеці мурує, хто на санчатах з гірки спускається, хто на ковзанах по дзвінкому льоду гасає.

А прибіжать діти додому, в хаті тепло й затишно.

За Костянтиним Ушинським

- Якою видалася зима, описана в тексті?
- Як взимку розважаються діти?
- Які зимові розваги тобі подобаються найбільше?
- * Як ти вважаєш, чому автор назвав зиму веселою? Підтвердь свою думку словами тексту.
- ** Поміркуй і встанови зв'язок між словами:

захурделить   затріщить   розмалює   засріблиться
?   ?   ?   ?

Поясни значення слів, які відповідають на питання **що робить?**

- *** Розкажи, які зимові розваги тобі до вподоби. Досліди, чи справджуються такі народні прикмети:
    - ✓ Пухнастий іній — на погоду днину.
    - ✓ Рипить сніг під ногами, далеко чути голоси — на мороз.
    - ✓ Іній на деревах — на мороз, тумани — на відлигу.
- Поясни, як ти розумієш значення прислів'я: **«Зимова днина така — тень, тень, та й уже минув день».**

Добрий сніговик

— Сніговику, сніговику,
Скажи нам — а навіщо
Тобі дали мітлу таку,
Яка за тебе вища?

— Я нишком-тишком уночі
Сніг підмету з дороги,
Щоб діти, з дому ідучи,
Не замочили ноги.

— Сніговику, сніговику,
Скажи-но — а навіщо
На голові твоїй стирчить
Відрище-здоровище?

— А щоб тоді, як місто спить,
Малечі ковзанки залить
Чи в заметіль кудлату
Синиць туди сховати:
Нехай собі сидять під ним,
Неначе це — пташиний дім.

— Ну, а твоя морквина-ніс
Навіщо — розкажи-но?

— Якби колись пішов я в ліс,
То я б зайцям її одніс,
Бо це — для них морквина.

— Сніговику, сніговику,
Ще трохи нас послухай:
Навіщо в тебе рот такий —
Од вуха і до вуха?

— Ну, це відомо кожному:
Без посмішки не можу я!

Анатолій Костецький

- Розглянь малюнок. Чи таким автор уявляв собі сніговика, коли писав вірш?
- Як ти вважаєш, з ким «розмовляв» сніговик?
- Поміркуй, чому автор назвав вірш «Добрий сніговик».
- * Добери рядки, які тобі хочеться прочитати друзям. Прочитай їх.
- ** Підготуйся і прочитай тільки питання, які діти ставили сніговика. А про що тобі хочеться запитати сніговика?
- *** Про які добрі наміри розповів сніговик? Прочитай, як про них говорить автор. Розкажи, якими добрими справами може зайнятися взимку кожна дитина.

Як заєць з морозом сперечався

Латвійська казка

Говорить якимось мороз зайцю:

— Я тебе в одну мить в бурульку можу перетворити!

— А ось і не зможеш! — відповідає заєць.

— А я кажу — зможу!

— А я кажу — не зможеш!

Так вони сперечалися, сперечалися, мало не побилися. Аж раптом у мороза майнула думка.

— Давай, — каже він зайцеві, — поб'ємося об заклад.

— Давай, — погодився заєць.

Почав мороз зайця морозити. А заєць катається по снігу й кричить:

— А мені тепло, а мені гаряче!

«Ти дивись! Який же міцний заєць!»! — думає мороз і щосили лютує. Холоду напустив такого, що в зайця очі на лоб полізли.

Але тримається заєць і кричить:

— А мені тепло, а мені гаряче!

Втомився мороз, а заєць все по снігу катається і замерзати не думає.

— Хіба тебе заморозиш! — сказав мороз і відступився від зайця.

З того часу заєць взимку не мерзне, лише ось тільки очі так і залишились у нього випуклими.

- Про що сперечався мороз із зайцем?
- Хто в суперечці, на твою думку, виявився поступливішим? Чому?
- Як ти вважаєш, чому морозові не вдалося перетворити зайця в бурульку?
- * Підготуйся виразно прочитати діалог між морозом і зайцем, який починається словами: **Я тебе в одну мить...** і закінчується: **...не зможеш!**
- ** Знайди і прочитай частину казки, в якій йдеться про те, що морозу не вдалося зробити. Поясни, як ти розумієш вислів **...очі на лоб полізли.**
- *** Поясни, в яких випадках уживають вислів **поб'ємося об заклад**. Розіграй з друзями діалог, який відбувся між морозом і зайцем.

Позакласне читання.
Знайомство з дитячими журналами.
Перевір себе.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВИРАЖАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ПРИКМЕТНИКІВ, ВИКОРИСТАННЯ ЇХ У МОВЛЕННІ

Слова, що вказують на ознаки предметів (прикметники)

1. Розгадай ребуси. Запиши ознаки зашифрованих слів за зразком.

Зразок. Друг (який?) вірний, щирий.

Слова, що вказують на ознаки предметів і відповідають на питання *який? яка? яке? які?*, називають прикметниками: *мирний, красива, щире, веселі.*

2. Розглянь малюнок. Назви слова, які відповідають на питання *хто? що?*.

- Прочитай слова, постав до них питання.
Гомінкі, яскраве, червоне, замерзле, білий, веселі.
- Знайди на малюнку предмети чи осіб, ознаки яких вони називають. Запиши за зразком.

Зразок. Діти (які?) веселі.

3. Упізнай героя за його ознаками.

Сірий, косоокий, вухатий ... ;
 Великий, зубатий, сірий ... ;
 Руда, хитра, хвостата ... ;
 Клишоногий, вайлуватий, великий ... .

- У яких казках трапляються ці звірі? Розкажи одну з улюблених казок.

**4. Добери ознаки до назв предметів. Запиши їх парами.
 Постав між ними питання за зразком вправи 2.**

Береза	сильний
вітер	блакитне
небо	перелітна
гніздо	кучерява
пташка	маленьке

- Склади і запиши речення з одним зі словосполучень.

5. Прочитай і відгадай загадки. До кожного слова-відгадки добери по дві ознаки.

1. Що росте догори коренем?
2. «Що це? Що це? — всі кричать. — Білі мухи он летять».
3. Прозорий, мов скло, не вставиш у вікно.
4. Небесна зірка на долоню впала і в ту ж мить розтала.

6. Назви три предмети, які відповідають на питання *що?*

предмет

7. Прочитай уривок з вірша. Випиши слова, які позначають кольори. Постав до цих слів питання.

Червоні снігурі
 Стрибають по дворі.
 В задумі чорний крук
 Присів на білий сук.
 Синиці голубі
 Співають на вербі...
 А горобець-дивак
 Вдягнув зелений фрак...

Володимир Лучук

- Який твій улюблений колір?
 З чим ти його асоціюєш?

8. Разом із друзями пограй у гру «Шифрувальник». За алфавітом розшифруй іменники: цифра відповідає порядку розташування літер в абетці.

22	18	12	4

22	1	18	11

21	24	15	1	3	11	27	12

УКРАЇНСЬКА АБЕТКА						
А	Б	В	Г	Ґ	Д	Е
Є	Ж	З	И	І	Ї	Й
К	Л	М	Н	О	П	Р
С	Т	У	Ф	Х	Ц	Ч
Ш	Щ	Ь	Ю	Я		

- Запиши назви ознак цих предметів.

9. Прочитай слова. Постав питання до кожного слова.

Солодке, гучна, культурна, нове, пекучий, кислі, красива, пересолений, нестерпний, смачна, зів'ялі, несправний, терпкий, цікаві, безкінечна.

- Поміркуй, якими органами чуття ти сприймаєш назви цих ознак.
- Випиши лише ті слова, які сприймаються на смак. Утвори з ними словосполучення.

Зміна прикметників за питаннями

1. Спиши вірш Людмили Савчук «Руки». Підкресли прикметники.

Тепла і ніжна — в матусі рука.
Дужа й солона вона — в моряка.
У сталевара — міцна, мозолиста.
В лікаря — чуйна, шорстка — в хлібороба.
Тільки ніяка рука — у нероби.

- Яке питання ти поставиш до всіх прикметників? Чому?
- Прослідкуй, як увиразнюють наше мовлення прикметники.

2. Спиши текст, добери пропущені слова з довідки.

У школі є куточок ... природи. Там живуть ... миші, ... їжачок, ... хом'ячок. В акваріумі плавають ... рибки.

Слова для довідки: білі, кольорові, жвавий, живої, колючий.

3. З букв слова *портфель* утвори три нових слова. портфель

4. Заповни таблицю, змінивши прикметники за питаннями.

який?	яка?	яке?	які?
пухнастий	пухнаста	пухнасте	пухнасті
	добра		
		щасливе	
			світлі
яскравий			

- Вибери по одному слову з кожної колонки і склади з ним речення.

5. Зміни і запиши словосполучення за зразком.

Один

який? яка? яке?

Багато

які?

Зразок. Добре слово —
свіжа ягода —
перепелине яйце —
лісовий горіх —
медовий пряник —

добрі слова;
... ягоди;
... яйця;
... ... ;
... .

- Пригадай оповідання Василя Сухомлинського «Добре слово». Кому вдалося вилікувати Олю? Що з перелічених вище засобів допомогло дівчинці?
- Склади речення зі своїм улюбленим словом увічливості.

6. Прочитай текст. Заміни слова в дужках відповідно до змісту. Запиши їх.

Упали (сніжинка) мені на рукав.
Які ж вони (гарна), а я і не знав.
(Біленька), (пухнаста), такі (чарівна),
А я завжди думав — вони (крижана).

7. Утвори нові словосполучення, щоб змінилася кількість предметів. Скористайся зразком вправи 5.

Соковитий апельсин, культурна людина, цікавий мультфільм, золота медаль, червоний колір, чиста вулиця.

- Склади і запиши речення з одним зі словосполучень.

8. Спиши слова. Виділи різними кольорами групи прикметників, які мають близьке значення.

Ввічливий, кольоровий, привітний, приятний, кмітливий, різнобарвний, багатобарвний, люб'язний, чемний, різноколірний.

- Поділи слова *кольоровий* і *люб'язний* для переносу.

Прикметники, близькі та протилежні за значенням

1. Прочитай уривок з вірша Тетяни Строкач «Сьома дочка».

Як добре, коли вміють діти
Слова хороші говорити.
Але ще краще, як уміло
Слова оці довести ділом.

- Який прикметник вживає авторка? Добери і запиши до нього якомога більше слів, які мають схоже значення.

2. Згадайся, чому окремі літери виділені кольором. Перестав у тексті літери так, щоб слова читалися правильно.

теПрик і жиРик

рГані зимвку кидень! хПунастий нісг кврив
мезлю. теПрик звяв жіли. ніВ сопіпшає ан рікуч.
ріВний жиРик жібить ручпо. А мат жеу люмаки ан
насчатах.

- Запиши текст правильно. Підкресли прикметники. Постав до них питання.

3. Згрупуй слова, які мають протилежне значення. Запиши їх парами.

Радісний, низька, повільний, ясний, тонка, сумний, нові, свіжий, товста, висока, старі, черствий, холодне, похмурий, гаряче, швидкий.

4. Прочитай прислів'я. Знайди прикметник і добери до нього слово, протилежне за значенням.

З великої хмари ... дощ буває.

В орача руки чорні, та хліб ... .

Чим темніша ніч, тим ... зорі.

Ранні пташки воду п'ють, а ... слізки ллють.

- Спиши прислів'я, яке тобі найбільше сподобалося. Як ти розумієш його зміст?

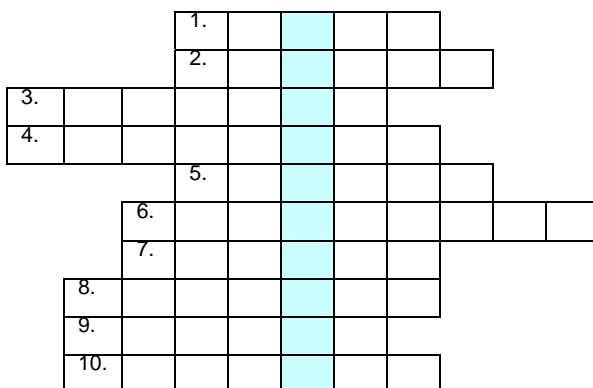

5. Назви глухий приголосний звук у слові **середá** *середа*.

6. Розгадай кросворд. Для цього до кожного прикметника добери прикметники, протилежні за значенням.

1. Гострий — ...
2. Білий — ...
3. Холодний — ...
4. Далекий — ...
5. Світлий — ...
6. Величезний — ...
7. Рідкий — ...
8. Прісний — ...
9. Рівний — ...
10. Повільний — ...

- Прочитай слово у стовпчику із виділених клітинок.
- Склади речення з однією парою прикметників.
- Поміркуй, з якою метою вживають прикметники у мовленні.

7. Прочитай текст. Опиши емоції дітей.

Похмурий зимовий день. Катя і Михайлик взяли лижі й пішли кататися. Діти спускалися з **низької** гори, їздили по **кривому** полю. Повернулися додому **сумні**.

- Заміни виділені слова так, щоб передати задоволення дітей від розваги.

8. Поміркуй, чи правильно складено порівняння.

Полохливий, як ведмідь. Злий, як лисиця.
Сильний, як заєць. Вайлуватий, як вовк.
Хитрий, як кінь. Працьовитий, як лев

- Виправ і запиши правильні порівняння.

9. Прочитай зашифровані слова, добери до них назви ознак. Запиши ці словосполучення.

яцилу**В**, какеп, сенька**пі**, бусто**ав**, цїтін**гос**, синпель**а**.

10. Встав у загадці пропущені слова пестливої форми. В дужках ти знайдеш підказки.

Звірок ... (якого розміру),
Зимою ... (якого кольору),
Літом ... (якого кольору).
По полю стриб-стриб,
По снігу диб-диб.

- Запиши утворену загадку. Зроби звуко-буквений аналіз слова-відгадки.

11. Впізнай слово за його характерними ознаками.

Чисте, блакитне, безхмарне — ... .
Продовгувата, солодка, оранжева — ... .
Прозора, чиста, джерельна — ... .
Добра, ласкава, ніжна — ... .
Надійний, відданий, щирий — ... .

12. Заповни таблицю. До іменників добери прикметники за вказаними ознаками.

	За кольором	За формою	На смак
помідор (який?)	червоний	круглий	солодкий
диня			
кавун			
яблуко			
полуниці			

- Уведи один із іменників у речення, використовуючи його ознаки. Скористайся зразком.

Зразок. Із червоних круглих та солодких помідорів мама Іринки приготувала корисний салат.

13. Прочитай і відгадай загадки. Що спільного між нагородою, яку отримав хлопець в оповіданні Володимира Сенцовського «Іде Андрійко вулицею» (С. 43), і словами-відгадками?

1. Схожі, та не апельсини, Мають золотисті спini. Під ялиночку кладуть, Влітку їх не продають.	2. У жовтуватій скоринці Рожеві долечки. Цей гірко-кислий фрукт Називається...

- Спиши одну із загадок. Підкресли прикметники. Обведи букви, які позначають два звуки.

14. Закінчи речення, запиши їх. Скористайся зразком.

Зразок. Лимон кислий, а мед — солодкий.

Молоко рідке, а кефір — ... .

Річка широка, а струмок — ... .

Автобус високий, а автомобіль — ... .

- Склади свій приклад подібного речення.

Розвиток зв'язного мовлення.
Життя дано на добрі справи.
Перевір себе.

Добро творити

Добро творити — це не просто слово,
Не просто фраза, що не раз звучить.
Це треба для душі обов'язково,
Добро творити — значить мудро жити!
Добро творити — це допомагати
Словами й ділом, кожен день і час.
Це означає — сонце в серці мати.
Це необхідно кожному із нас,
Щоб відчувати, що ти є — людина,
Що не дарма у світі ти живеш.
Людина в світ добро нести повинна,
І добротності не може бути меж.
Що віддаси, сторицею вернеться,
Але про це ніколи не хвались.
Добро повинно щиро йти від серця,
З любов'ю на людей і світ дивись
Й твори добро...

Надія Красоткіна

- Як ти думаєш, чому авторка назвала вірш «Добро творити»?
- Поясни, як ти розумієш вислів **добро творити**.
- До чого спонукає авторка кожну людину?
- * Як ти розумієш слово **добро**? Яке слово є протилежним за значенням?
- ** Пригадай один із останніх добрих вчинків, зроблений тобою.
- *** Чи часто хтось творить добро для тебе? Як ти віддячуєш? Прочитай виділений рядок у вірші. З'ясуй його значення.

Санчата

Спускалися ми з Митьком на санчатах. Уже всі розійшлися, а ми собі катаємося. Нарешті вирішили йти додому. Дивимось — дядечко з паличкою до нас прямує.

— Мені, — каже, — хлопчики, незручно дуже, але взув я старі черевики, а вони ковзкі. Боюсь, не піднімуся нагору, впаду. Мені дуже незручно, — повторює, — але чи не змогли б ви мене на гору оцю підвезти?

Йому, мабуть, теж додому потрібно було, як і нам.

Ми трохи розгубилися — нас дорослі катали на санчатах, це правда, а от ми їх ніколи. Я і кажу:

— Звичайно, можемо! Сідайте, будь ласка.

От веземо дядечка, а він іще ззаду паличкою своєю підштовхує. Тільки виїхали — тіточка якась біжить.

— Що, — кричить, — зламав?

А ми їй:

— Та ні! Він хоч і важкий, але санчата теж міцні, будь-кого витримають. Так що ви не хвилюйтеся, не зламав.

Дядечко засміявсь і до тіточки:

— Нічого я не зламав. Просто слизько дуже, от я і попросив хлоп'ят підвезти.

Тут і ми зрозуміли, що вона зовсім не про санчата питала.

Тіточка взяла його під руку, і вони пішли. «Спасибі» сказали.

А ми думаємо: «Раз на гору вже зайшли, то ще раз спустимось».

Спустилися. Стоїмо, чекаємо — може, ще когось підвезти потрібно. Довго чекали — ніхто не просить. Бачимо — бабуся йде.

Ми до неї.

— Чи не треба вас на гору підвезти?

А вона ступнула назад і каже:

— Ви вже краще самі катайтесь, а то ще завезете на гору, а там відпустите.

Чи то вона так пожартувала — незрозуміло.

Ми тоді ще раз з'їхали. Вже стемніло, а нікого так і нема.

Ми й пішли собі додому.

«Нічого, — думаємо, — завтра теж прийдемо кататися. От тоді, може, кого-небудь і підвеземо!»

Ярослав Стельмах

- Чому, на твою думку, автор назвав оповідання «Санчата»?
- Хто головні герої твору? Як їх звати?
- Який настрій викликало в тебе прочитане оповідання? Чому?
- Чи виникали в тебе подібні ситуації в житті? Розкажи про них.

- * Проаналізуй вчинок хлопців. Як гадаєш, чи завжди потрібно багато зусиль, щоб допомогти комусь?
- ** Доведи рядками з тексту, що хлопці будуть продовжувати робити добрі вчинки.
- *** Придумай продовження оповідання про те, як хлопці розважалися наступного дня.

Як стати чарівником

Анатолій Григорук

Добре слово

В однієї жінки була маленька донька Оля.

Коли дівчинці виповнилося п'ять років, вона тяжко захворіла: простудилась, почала кашляти і танула на очах. До нещасної матері почали приходити родичі: Оліні тітки, дядьки, бабусі, дідусі. Кожен приносив щось смачне й поживне: липовий мед і солодке коров'яче масло, свіжі лісові ягоди й горіхи, перепелині яєчка й бульйон з курячого крильця. Кожен говорив: «Треба добре харчуватися, треба дихати свіжим повітрям — і хвороба втече в ліси й на болота».

Оля їла мед у стільниках і солодке коров'яче масло, лісові ягоди й горіхи, перепелині яєчка й бульйон з курячого крильця. Але нічого не допомагало — дівчинка вже ледве вставала з ліжка.

Одного дня біля хворої зібралися родичі. Дідусь Опанас сказав:

— Чогось їй не вистачає. А чого — і сам не можу зрозуміти.

Раптом відчинилися двері, і в хату ввійшла прабабуся Олі — столітня Надія. Про неї родичі забули, бо багато років сиділа прабабуся в хаті, нікуди не виходила. Але почувши про хворобу правнучки, вирішила навідати її.

Підійшла до ліжка, сіла на ослінчик, взяла Олину руку в свою, зморшкувату і маленьку, й сказала:

— Немає в мене ні медових стільників, ні солодкого коров'ячого масла, немає ні свіжих лісових ягід, ні горіхів, немає ні перепелиних яєчок, ні курячого крильця. Стара я стала, нічого не бачу. Принесла я тобі, мила моя правнучко, один-єдиний подарунок: сердечне бажання. Єдине бажання

залишилось у мене в серці — щоб ти, моя квіточко, видужала й знову раділа ясному сонечкові.

Така величезна сила любові була в цьому доброму слові, що маленьке Олине серце забилося частіше, щічки порозовішали, а в очах засяяла радість.

— Ось чого не вистачало Олі, — сказав дід Опанас. — Доброго слова.

Василь Сухомлинський

- Про кого розповів автор в оповіданні?
- Як ти вважаєш, автор описав справжню історію чи вигадану? Чому?
- Що ти відчув/відчула, читаючи оповідання?
- * Як родичі лікували Олю від застуди? Яка частина тексту викликала в тебе радість? Прочитай.
- ** З тобою траплялося таке, що ліки при хворобі не відразу допомагали? Що покращило самопочуття дівчинки? Розкажи про це.
- *** Поміркуй, яку дію мають засоби з аптеки і добре слово. Обґрунтуй свою думку.

Щасливий день

Майя Фролова

Страшне страховисько. Лариса Ніцой

Розгорни «Хрестоматію сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах» серії «Шкільна бібліотека» / укладач Тетяна Стус. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2016 на сторінці 129.

- З яким твором ти познайомився/познайомилася?
- Де відбулася подія, описана авторкою?
- Чи можеш ти пригадати подібну історію зі свого життя?
- Що ти відчував/відчувала, читаючи твір?
- Як ти думаєш, чим закінчиться описана історія?
- * Ти любиш відпочивати на природі? Яких правил слід дотримуватися, щоб навколо завжди було чисто і красиво?
- ** Кого діти зустріли в лісі? Опиши його. Намалюй цього лісового мешканця.
- *** Що зробили діти для того, щоб страховисько стало гарним? Обери друзів і прочитай з ними діалог, який відбувся між дітьми, щоб змінити ситуацію на краще.

Ярків день

Сонце встало — годі спати,
Треба друзів зустрічати,
Що приходять раз у раз,
День у день — у певний час.
Зранку — світлі, променисті,
Жваві, чисті, голосисті
Радунці, веселуни,
Смішкунки й реготунки,
Усміхайки й веселятка
Забігають до малятка.

А пізніше, по обіді,
Неслухняники приїдуть,
А за ними — пустуни,
Де не глянеш — скрізь вони:
То у шафі, то на ліжку,
Під столом сидляють кішку,
І стрибають, і літають,
Й ні на хвилю не стихають!

Раптом зирк — аж вечір ліг.
Інші гості на поріг —
Колисанці, дрімотулі
Заспівали:
— Люлі, люлі.

Спи, дитинонько, засни,
Поруч ляжуть пацькуни,
Спаткунці та соненятка...
Вранці — все читай спочатку!

Сергій Пантюк

- Про що автор розповів у вірші?
- Як ти думаєш, хлопчикові приходилося сумувати впродовж дня? Чому?
- Яку частину вірша тобі хочеться прочитати ще раз? Чому?
- * Намалюй свій день. Розділи аркуш на три частини: ранок, день, вечір.
- ** Придумай назву кожній строфі вірша. Яка частина дня тобі більше до вподоби? Чому?
- *** Разом із двома друзями виразно прочитай вірш.

Іде Андрійко вулицею

Іде Андрійко вулицею й наспівує.

Бачить: неподалік малюки боязко зазирають у чужий двір.

Питає:

— Що там за кіно?

— М'яч наш, — показують діти, — біля Рябка...

— А Рябко, мабуть, злий-презлий?

— О-го-го!

Тоді Андрійко повагом насунув кепку на лоба й пішов у двір. Узяв м'яча, почухав Рябка за вухом і, не поспішаючи, зачинив за собою хвіртку.

— Оце сміливець! — вигукнули діти. А Андрійко лиш кепку збив набакир і помугикав пісеньку далі.

У провулку дядьки валять старого в'яза. Накинули мотузку на стовбур, дружно ухкають, а підпиляне дерево стоїть і порипує.

— Ану, козаче, підсоби! — гукнули Андрійкові.

Андрійко й собі взявся за мотузку, дядьки ще раз ухнули, і в'яз затріщав, упав.

— Силач росте! — сказали дядьки. А хлопець — кепку на лоба і, наспівуючи, пішов далі.

Коли підійшов до автозупинки, люди якраз сідали в автобус. Якась тітонька, вельми кваплячись, впустила кошик і розсипала гостинці. Андрійко підбіг, допоміг зібрати пакунки.

— Чий ти, хлопчику? — вже з автобуса, що рушав, крикнула жінка. — Кому дякувати?

Андрійко лиш звично поправив кепку.

На вигоні хлопці затіяли гру наввипередки. Нагорода — великий апельсин.

Виграти хотів кожен. Тільки ж хто випередить Андрійка?

Потупилися хлопці, намагаються не дивитися, як Андрійко розламає солодку нагороду.

— Пригощайтеся, — простягнув він соковиті дольки.

Вистачило кожному.

Володимир Сенцовський

- Хто головний герой оповідання? Яким ти його уявляєш?
- Які почуття виникли в тебе до Андрійка? Чому?
- Як автор ставиться до хлопчика? Що про це говорить?
- Що, на твою думку, спонукало Андрійка до такої поведінки? Обґрунтуй свою думку.
- * Як ти вважаєш, який елемент одягу в хлопця був улюбленим?
- ** Скільки добрих справ зробив Андрійко? Розкажи про них.
- *** Поділи текст на частини. Добери до кожної частини заголовок. Розкажи за складеним планом оповідання.

Позакласне читання.
Бути людиною.
Перевір себе.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА РОЛЛЮ ДІЄСЛІВ У МОВЛЕННІ І ЗАСТОСУВАННЯ ЇХ У ВЛАСНИХ ВИСЛОВЛЮВАННЯХ

Слова, які називають дію предмета (дієслова)

1. Розглянь малюнки. Добери до назв предметів їх дії.

- Склади речення до малюнків за зразком.
Зразок. Сонце (що робить?) світить.

Слова, що вказують на дію предмета і відповідають на питання *що робити? що робить? що робив? що зробив? що буде робити? що зробить?*, називають дієсловами.

2. Прочитай і спиши загадку. Підкресли слова, які називають дію.

Тане сніг і небо плаче,
Промінь по гіллячках скаче,
Кішкам стало не до сну, —
Ми стрічаємо ... .

3. Назва якого птаха «заховалася» у слові *жайворонок*?

жайворонок

**4. Спиши текст, встав замість крапок слова з довідки.
Підкресли дієслова.**

Сонце (що робить?) ... вище. Дні (що роблять?)
... довшими. Температура повітря (що робить?) ...
Перші квіти (що роблять?) ... . Птахи (що роблять?)
... з теплих країв. Тварини (що роблять?) ... від
зимового сну.

Слова для довідки: прокидаються, повертаються,
піднімається, підвищується, з'являються, стають.

5. Напиши, хто що робить, за зразком.

Лікар, учителька, тракторист, швея, продавець,
балерина, столяр, письменниця.

Зразок. Лікар лікує.

**6. Скільки варіантів переносу містить
слово *учитель*?**

учитель

7. Обчисли буквені вирази.

Біг – г + жати – и + ь =

Розкіш – кіш + танець – ець + (зсув – зс) =

Лелека – лека + (сміття – сміт) + ть =

- Відшукай ці слова в оповіданні Наталі Забіли «Ластівки».
Спиши речення, в яких вони вжиті.

8. Прочитай слова, постав до них питання.

Яскраве, вередує, пролісок, рясніють, молодий,
росте, дарує, сонце, усміхається, радіє, земля, квіткова.

- Із поданих слів випиши дієслова. Розташуй їх в
алфавітному порядку.
- З одним дієсловом склади і запиши речення про весну.

9. Розглянь малюнок. Розкажи, як діти зустріли весну.

- Запиши свою розповідь. Підкресли слова-назви дій.

10. Прочитай вірш Василя Марсюка «Де ти, ластівко, літала...» кілька разів. Запиши його з пам'яті.

— Де ти, ластівко, літала?
Де ти зиму зимувала?
— За лісами, за морями.
Я носила телеграми,
В них весела новина:
Повертається весна!

- Підкресли дієслова.

11. Розглянь малюнок на заставці до мовного розділу. Запиши сім дієслів, які ти використаєш при складанні розповіді про весну. Усно склади розповідь на тему: «Зустрічаємо весну».

- Поміркуй, як пов'язані між собою твоя розповідь і зміст малюнка.

Постановка питань до дієслів

1. Перестав букви, щоб прочитати словникові слова.
Визнач наголошений склад.

букНоут гейро тинади червийго

- Утвори з кожним словом словосполучення за схемою: іменник + дієслово. Постав між словами питання.

Зразок. Ведмідь (що робить?) ласує.

2. Зміни дієслова за принципом *один — багато*. На яке питання відповідають дієслова?

Зразок. Летить — летять.

Годує, співає, висиджує, росте, шукає, гелґоче.

3. Зміни слова в дужках, щоб прочитати уривок з вірша Олександра Олеся «Весна, весна! Радійте, дітки...» правильно.

Весна, весна! (Радій), дітки!

(Ховай) швидше саночки!

Немов пташки, (лети) із клітки, —

З кімнати, з хати у садки.

- Спиши текст, підкресли дієслова. На яке питання відповідають підкреслені дієслова?

4. Заміни слова в дужках так, щоб вийшла зв'язна розповідь.

(Прийти) весна. З теплих країв (прилетіла) шпаки, ластівки, лелеки, журавлі, дикі гуси. Птахи (облаштувати) свої гнізда.

- До кожного дієслова постав питання.

5. До дієслів лівого стовпчика добери близькі за значенням дієслова з правого стовпчика. Запиши їх парами.

стерегти

міркувати

думати

охороняти

говорити

фарбувати

кричати

розмовляти

малювати

галасувати

- З однією парою слів склади і запиши речення. На які питання відповідають дієслова?

6. Поміркуй, яке дієслово доцільно вжити у кожному реченні. Запиши речення.

Сонце (розтопило, розплатило) сніг.

Діти (вивісили, розвісили) шпаківні.

Птахи (повертаються, прилітають) з теплих країв.

Тетянка (поставила, поклала) книгу.

Володя (сів, присів) за парту.

- Поділи дієслова для переносу.

7. Назви ланцюжок звуків у слові *читання*.

читання

8. Допиши дієслова до іменників.

Сонце зігріває, виблискує, ... Дощ йде, дріботить, ...

9. З оповідання Олександра Копиленка «Весна іде» спиши абзац, у якому розповідається про муху. Підкресли дієслова.

- Що ти знаєш про цю комаху? В енциклопедії чи мережі інтернет знайди цікаві факти про неї.

Дієслова, близькі та протилежні за значенням

1. Прочитай дієслова. Поміркуй, що означає кожна група дієслів.

Іду, поспішаю, плентаюсь.

Говорити, базікати, балакати.

Блищати, сяяти, палахкотіти.

- Чи можна кожену групу дієслів вважати близькими за значенням? Доповни кожену групу дієслів своїми прикладами.

2. Поміркуй, чи можна вважати запропоновані дієслова протилежними за значенням.

Чорніє — біліє, говорить — мовчить, будувати — руйнувати, сумувати — радіти, світлішає — темніє.

- Постав до дієслів питання.

3. З'єднай ліву і праву частину прислів'я. Запиши їх. У кожному реченні підкресли дієслова, протилежні за значенням.

Згода дiм буде,

а від сміху молодієш.

Що легко приде,

а соловей кінчає.

Солодко говорить,

а незгода руйнує.

Від гніву старієш,

але нудно слухати.

Ластівка день починає,

те легко піде.

4. До дієслів добери дієслова, які мають протилежне значення. Запиши їх парами.

Додавати — ...	Говорити — ...
Включати — ...	Радіти — ...
Сварити — ...	Знайти — ...
Губити — ...	Стояти — ...

- З однією парою слів склади і запиши речення.

5. Серед дієслів знайди протилежні за значенням слова. Запиши їх парами. Постав наголос.

Дружити, сміється, вилізла, ворогувати, любить, прийшли, ненавидить, плаче, злізла, пішли.

6. Добери до запропонованих дієслів близькі за значенням, і запиши їх парами.

Спілкуватися — ..., думати — ...,
занедужати — ..., турбуватися — ...,
горіти — ..., зичити — ... .

- З однією парою дієслів усно склади речення (на вибір).

7. Які глухі приголосні звуки містить слово *театр*?

теа́тр

8. Прочитай текст. Добери заголовок.

Росте на узліссі красива береза. Дятел продовбав у корі дерева дірку. Напився соку і полетів. Побіг блискучий струмочок по стовбуру. Чисті крапельки соку впали на землю.

- Спиши текст. У кожному реченні підкресли дієслова. Постав до них питання.

Використання дієслів у мовленні

1. Пригадай уривок з вірша Тараса Шевченка «Тече вода з-під явора». Чи правильно він записаний нижче?

Тече вода із-за гаю
Хлюпочуться качаточка
Та попід горою;
Поміж осокою.
А качечка випливає
Ловить ряску, розмовляє
З качуром за ними,
З дітками своїми.

- Віднови послідовність рядків і правильно прочитай уривок з вірша.
- Випиши іменники та дієслова, які пов'язані між собою. Постав питання до дієслів.

2. Спиши текст, встав пропущені слова. Скористайся словами для довідки. Усно назви слова, які мають один варіант переносу.

Весь час ... Тарас вчитися малювати. ... якусь копійку, ... своїм бідним сестричкам Яринці і

сліпенькій Марійці цукерку чи бубличок, а собі аркушик грубого сірого паперу. ... десь у бур'янах, ... і ... сумні пісні. Дуже хороший був голос у Тараса, і він добре співав.

Слова для довідки: мріяв, малює, сховається, заробить, купить, співає.

3. Прочитай уривок з вірша. Запиши його з пам'яті.

Встала весна, чорну землю
Сонну розбудила,
Уквітчала її рястом,
Барвінком укрила...

Тарас Шевченко

- Поясни, як ти розумієш значення дієслів. Добери до них дієслова, близькі за значенням.

4. Розташуй слова так, щоб утворився рядок із вірша.

Пишається, червона, над, калина, водою.

- Встанови зв'язок між словами.

Калина (що робить?) ... ; пишається (де?) ... ;
калина (яка?) ... .

5. Віднови і запиши речення.

З...цв...л... в д...л...н... ч...рв...н... к...л...н... .

- Встанови зв'язок слів у реченні.

Калина (що зробила?) ... ; зацвіла (де?) ... ;
калина (яка?) ... .

6. Прочитай і спиши речення.

Наче у річці весняна вода,
Грає, вирує верба молода.

Марія Познанська

- Поясни, як ти розумієш значення дієслів. У якому значенні

вживає їх авторка: прямому чи переносному? Усно склади речення з дієсловами, що мають пряме значення.

7. Прочитай уривок з вірша. Яку пору року описав Тарас Шевченко? Яку частину доби?

Світає, край неба палає;
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає.

Тихесенько вітер віє;
Степи, лани мріють;
Між ярами над ставами
Верби зеленіють...

Тарас Шевченко

- Поміркуй, чи всі виділені слова є дієсловами. Постав до них питання.
- До слова **вітер** добери слова-назви дій. Запиши їх. Зразок. Вітер віє, колише, ...
- Встанови зв'язок між словами у виділеному реченні.
Соловейко (що робить?) ... ; зустрічає (що?) ... ; зустрічає (де?) ... ; в гаї (якому?) ... .

8. Спishi, вставляючи пропущені букви.

Сонце з...х...д...ть, гори ч...рн...ють,
Пташечка т...хн..., поле н...м...є.

Тарас Шевченко

- Підкресли дієслова, постав до них питання.
- Перевір правильність написання слів за орфографічним словником.

Розвиток зв'язного мовлення.
Вчимося описувати.

Перевір себе.

ВЕСНЯНЕ ПРОБУДЖЕННЯ

Сонечко бавиться

Сонечко весняне,
хоч іще й заспане,
має теплі пальчики
хмаророзганяйчики.
Ніжно дивиться згори
і на щічках в дітвори
вицятковує промінням
золотаве ластовиння.
Потім стукає у шибки
і пускає жовті рибки
на фіранки й килими.
Знак усім: кінець зими!

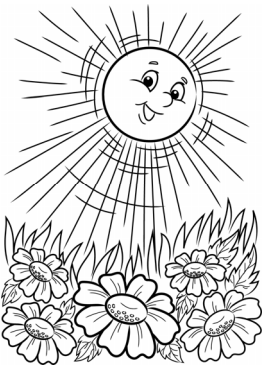
Катерина Міхаліцина

Весняні дарунки

Весна дарує кожному,
що треба і що хочеться.
Полям — сніги поталі,
лісам — траву і листя,
птахам, які вертають,
дарує рідні гнізда.
По жмені ластовиння
весна дарує дітям,
а мамам — ранки сині
та перші ніжні квіти.
Річкам дарує воду,
зерникам — теплу землю,
а сіячам — роботу,
почесну і веселу.

Анатолій Костецький

- Як сонечко любить бавитися? Зачитай.
- Прочитай, які дарунки дає кожному весна.
- Який подарунок ти очікуєш від весни? Чому?

* Які емоції в тебе виникли під час читання віршів? Якими кольорами ти розмалюєш світ навесні?

** Знайди в кожному вірші весняні слова. Випиши їх на аркуші паперу. Продовж цей ряд своїми словами.

*** Який вірш справив на тебе більше вражень? Навчися його виразно читати.

Ластівки

Пригріва весняне сонце. В рівчаках біжать струмки. Метушаться за віконцем клопітливі ластівки. Вже останній сніг розтанув. Тепло. Весело. Весна!.. Яся встане вранці-рано та відразу — до вікна:

— Чом це, мамо, пташенята до вікна летять щомить? Це вони до мене в хату, мабуть, хочуть залетіть?.. Відчини віконце, мамо, хай вони сюди летять! Я дивитимусь — руками я не буду їх займать!..

Підлетіли. Відлетіли. Тільки крильця — блим та блим!

— Це вони будують вміло для своїм маляток дім. Всі працюють безупинно, не марнують, бачиш, час. Грудочки м'якої глини в дзьобах носять раз у раз.

Скоро буде тут гніздечко, добре зліплене з землі. В нім лежатимуть яєчка у м'якесенькім кублі.

Потім будуть пташенята, ненажери — просто страх! Цілий день їм батько й мати все носитимуть комах.

Підростуть в маляток крила, мати їх навчить літати, — так, як мама Ясю вчила в книжці літери читати.

А тоді настане осінь. Стане зразу холодніш. Вранці ляжуть білі роси на травичку, на спориш...

— Взимку ж, мамо, пташенятам буде холодно в гнізді! Правда, ти до мене в хату всіх їх пустиш отоді?

— В теплий край тоді, далеко полетять усі пташки: журавлі, качки, лелеки і маленькі ластівки.

А як буде знов надворі тепло, весело, весна — прилетять пташки з-за моря знов до нашого вікна!

Наталя Забіла

- Які слова для тебе є незрозумілими? Спробуй з'ясувати їх значення.
- Поміркуй, що непокоїло Ясю. Якою є дівчинка?
- Прочитай діалог між Ясею та мамою.
- * Встанови послідовність подій в оповіданні.
  - ✓ Підростуть в маляток крила, мати їх навчить літати...
  - ✓ Метушаться за віконцем клопітливі ластівки.
  - ✓ В теплий край тоді, далеко полетять усі пташки...
  - ✓ Скоро буде тут гніздечко, добре зліплене з землі.
  - ✓ Потім будуть пташенята, ненажери — просто страх!
- ** Разом з однокласниками намалюй колаж до оповідання. Підготуй за ним розповідь.
- *** Знайди цікавинки про ластівок. Розкажи своїм однокласникам.

Журавлі
Олександр Олесь

Гуси

Прилетіли гуси
Навесні,
Буде веселіше
Біля них мені.
Скоро-скоро гусочка
До гніздечка
Покладе гарнесенькі
Голубі яєчка.
А з яєчок гусоньки —
Пух-пушок —
Подадуть манюсінькі
Голосок.
Загелґочуть: — Ге-ге-ге!
Недалечко.
Попливуть по синьому
Озеречку.

Любов Забашта

- Уважно прочитай вірш. Знайди слова, які римуються між собою.
- Чи схожий вірш до оповідання Наталі Забіли «Ластівки»? Доведи свою думку.
- * Перелічи птахів, які повертаються до нас навесні. Чим будуть заклопотані птахи?
- ** Якби птахи вміли говорити з людьми, про що тобі було б цікаво дізнатися в них?
- *** Які емоції викликав у тебе вірш? Навчися його виразно читати.

Весна іде

Ще зовсім недавно важко було сонечку пробитися промінням крізь хмари. Вони волохаті, неначе брудні, нависають над землею, а ми поглядаємо на небо, питаємо:

— Коли ж ти, сонечко любе, розтопиш весь сніг і сріблясті ручайки полинуть у річки, в яри?

Та ось повертаєшся зі школи і мружиш очі від яскравого світла. Сонце вже бавиться. Ще не припікає як слід, а тільки лагідно доторкається до обличчя.

Це ж березень місяць прийшов — перший місяць весни! А чи ж розвісили ви шпаківні? Десь уже мчать до нас з далеких країв заклопотані, веселі шпаки. Їм треба хатину, щоб вивести своїх діток.

Спочатку з'являться самці, а через кілька днів і їхні подруги — самички. Так само прилітають по черзі й жайворонки та зяблики. Теж наші перші весняні гості.

Жайворонки поселяються на ланах, на таловинах. Зяблики в лісах, гайках, парках, садах. Незабаром ми почуємо їхні гучні веселі весняні пісні. А які чисті голоси в пташок!

На ще вогких пагорках, на схилах, зацвіли наші перші весняні квіти — мати-й-мачуха. У неї квітки яскраво-жовті, ніби краплини вранішнього сонця. З-під торішнього листя соромливо виставить свою фіолетову квітку волохатий сон. Щоб не боятися нічного холоду, сон надів на себе цю пухнасту шубу.

Погляньте, муха вже гріється на сонечку, ще млява, неповоротка, але вже пряде лапками, гладить ними себе по черевцю. Це вона чепуриться.

А по-справжньому сонце почне оживляти все після 21 березня, коли день дорівнює ночі. А далі дні почнуть збільшуватись, а ночі коротшати... Йде справжня весна, щоб враз перемогти зиму.

Олександр Копиленко

- Прочитай речення, в яких Олександр Копиленко розповідає про весняне життя тварин і рослин.
- Про кого тобі було найцікавіше читати? Чому?
- Коли в березні день дорівнює ночі? Зачитай, що потім відбувається з тривалістю дня і ночі.
- * Прочитай приказки. Яка з них, на твою думку, може стати новим заголовком оповідання? Поясни свій вибір.
  - ✓ Весною все ожива, танцює й співа.
  - ✓ Сонце гріє, сонце сяє — вся природа воскресає.
  - ✓ Весняний день — що ласкаве слово.
- ** Поглянь у вікно. Розкажи, за якими ознаками можна зрозуміти, що прийшла весна.
- *** Усно намалюй картину, яка вказує на прихід весни. На що ти звернеш увагу? Розкажи про це друзям.

Весняні квіти
Олена Пчілка

Весна Наталя Забіла

Хто росте у парку. Катерина Міхаліцина

Розгорни «Хрестоматію сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах» серії «Шкільна бібліотека» / укладач Тетяна Стус. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2016 на сторінці 149.

- Прочитай твір Катерини Міхаліциної «Хто росте у парку».
- Який жанр прочитаного твору? Пригадай, чим відрізняється казка від оповідання.
- Про що розповідається в казці? Яка мрія була в рослини?
- Поміркуй, чому паросток хотів знайти собі схожих.
- * Зі скількома рослинами розмовляв паросток? Прочитай про їхній вигляд навесні.
- ** У мережі інтернет знайди інформацію про гінго — найстаріше хвойне дерево на планеті. Розкажи про нього близьким та друзям.
- *** Із однокласниками створи колаж або мультфільм про подорож гінго.

Маленьким про Великого Тараса Оксана Іваненко

Садок вишневий коло хати

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сім'я вечерея коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.
Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,
Сама заснула коло їх.
Затихло все... Тільки дівчата
Та соловейко не затих.

Тарас Шевченко

- Як ти вважаєш, які почуття висловив поет у вірші?
- Який настрій викликав у тебе прочитаний вірш?
- Які рядки вірша тобі хочеться перечитати ще раз? Чому?
- * Що сподобалося тобі у вірші? Підтвердь свою думку словами вірша.
- ** Перечитай вірш. Спробуй словесно намалювати картинку до змісту вірша.
- *** Пригадай, що ти знаєш про Тараса Шевченка. Поділись інформацією зі своїми однокласниками. Вивчи вірш Тараса Шевченка напам'ять.

Зацвіла в долині

Зацвіла в долині
Червона калина;
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало!
Пташечка зраділа
І защебетала...
Почула дівчина,
І в білій свитині
З біленької хати
Вийшла погуляти
У гай на долину.

Тарас Шевченко

- З яким настроєм треба читати вірш?
- У якому значенні вжито вислови **зацвіла в долині, пташечка зраділа**?
- Поміркуй, чи все описане у вірші зображене на малюнку.
- * Намалюй малюнок до одного з віршів Тараса Шевченка.
- ** Чи є в тебе «Кобзар»? Розкажи, хто познайомив тебе з цією книжкою.
- *** Вивчи один із віршів Тараса Шевченка напам'ять.

Позакласне читання.

Поет живе в серцях свого народу.

Перевір себе.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЧИСЛІВНИКІВ І ВИКОРИСТАННЯ ЇХ У МОВЛЕННІ

Слова, які позначають кількість предметів

1. Розгадай ребуси. Запиши слова.

ті 100

пі 2 л

смор 1 а

40 а

с 3 бали

г 1 ник

- Яке слово є зайвим? Чому?
- У кожному слові обведи частину, яка означає число. Постав питання до неї.

Слова, які позначають кількість предметів або їхній порядок при лічбі, відповідають на питання *скільки? котрий?*, називають числівниками.

2. Прочитай слова. Випиши лише ті, що відповідають на питання *скільки?* Познач у них наголос.

Стежечка, сім, відчиняють, сміливий, п'ять, тисяча, Рябко, сімдесят, козенята, молодець, одинадцять, дев'ять.

- Склади і запиши речення з одним числівником.

3. Дай відповіді на питання.

- ✓ Коли в тебе день народження?
- ✓ Яке твоє улюблене число?
- ✓ Скільки учнів є у твоєму класі?
- ✓ Скільки в тебе сьогодні уроків?
- Сформулюй питання своїм друзям так, щоб у відповідь почути число.

4. Прочитай руханку. Який числівник вжитий двічі?

Раз, два — руки в боки,
Три, чотири — два підскоки,
П'ять, шість — нахились,
Сім, вісім — розпрямись,
Дев'ять, десять — всі присядьте
І за парти тихо сядьте.

- Виконай руханку кілька разів, а потім запиши її з пам'яті. Підкресли числівники.

5. У назви казок впиши потрібні числівники.

«Вовк та ... козенят», «... поросят», «Білосніжка і ... гномів», «... місяців», «... півники».

- Склади і запиши речення про одну із казок.

6. Як правильно відповісти на запитання: «Котра година?», якщо годинник показує такий час?

8.15; 17.40; 21.30; 23.06.

7. Склади загадки про предмети, що тебе оточують. Використай числівники.

8. Назви у прислів'ях і загадках числівники. На які питання вони відповідають?

Один гусак поля не витопче. Три бджоли мало меду наносять. Сімсот соколят на одній подушці сплять. Нас сім братів, віком усі рівні, а іменем різні.

Народна творчість

- Спиши прислів'я і загадки. Підкресли числівники.

Сполучення числівників з іменниками

1. Відгадай загадки. Назви числівники.

- 1) Що це — десять пальців, а нігтів нема?
- 2) Чотири лапи, сто голок несе, а шити не вміє.
- 3) У дворі переполох: з неба сиплеться горох.
З'їла шість горошин Ніна, в неї вже тепер ангіна.
- 4) Ти зі мною не знайомий? Я живу на морському дні. Голова і вісім ніг, ось і весь я — ... .

- Поміркуй, з якими словами пов'язані числівники.
- Знайди слова, у яких кількість звуків і букв відрізняються.

2. Прочитай задачу. Спиши і обчисли її. Підкресли числівники з іменниками, з якими вони поєднані.

Чотири хлопчики ішли,
По шість саджанців несли,
А за ними п'ять дівчаток
Несли саджанців десятком.
Порахуйте, скільки всіх
Було саджанців у них.

- У яких числівниках кількість звуків і букв однакова?

3. Встав потрібні числівники. Запиши речення.

У дорослої людини налічуються ... .. зуби.
У високосному році є ... .. днів.
Доба має ... .. години.
Вода буває у ... .. станах.

- З якими словами числівники пов'язані в реченні?

4. З'єднай ліву і праву частину прислів'я. Запиши їх.
У кожному реченні підкресли числівники.

Сім разів відміряй,

а два відпочиває.

Краще на п'ять хвилин
раніше,

а дві — краще.

Одна голова добре,

один раз відріж.

П'ять днів не робить,

ніж на хвилину пізніше.

5. Дай відповіді на питання.

- ✓ В родині п'ять братів. Кожен з них має сестру.
Скільки дітей у цій родині?
- ✓ Сто собак. Скільки в них передніх лап?
- ✓ Сорок п'ят і сорок п'ят — скільки буде?
- Усно склади речення з числами-відгадками.

6. Прочитай вірш Ігоря Січовика «І про себе не забудь». Дай відповідь на запитання.

Мав Сергійко десять слив.
Ними друзів пригостив:
Дві Наталочці віддав,
Три — одержав Ярослав.
І Тимку дісталось двійко.
Скільки сливок з'їв Сергійко?

Ігор Січовик

- Спиши вірш, збільшивши кожний числівник у 2 рази.
- Поділи власні назви для переносу.

7. Розгадай кросворд. У кожній загадці знайди числівник.

1. Сидить баба серед літа, в сто сорочок одіта.

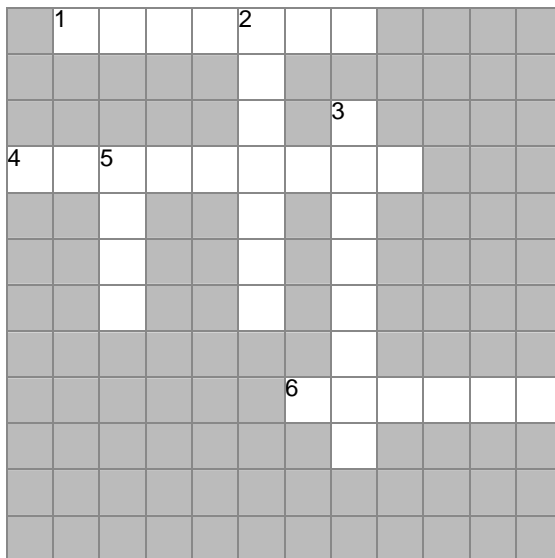
2. Шість дірочок має, пісні співає. Колишня гілка, тепер...

3. Іде років двісті, стоїть на місці, лічить людський вік, а не чоловік.

4. Оце так будинок — одне вікно: щодня у вікні кіно.

5. Дві дощечки — дві сестри понесуть мене з гори.

6. Має шкір сім, витискає сльози всім.

- З якими іменниками пов'язані числівники у змісті загадок?

8. Із твору Сашка Дерманського «Про двох бездомних джинів та один нічийний глек» (С. 71) випиши речення, у якому є числівник.

9. Щоб прочитати слова, перестав букви. До якої частини мови вони належать? Доведи.

Деться

дцятрять авд

тичася

тьнадчотирця

ідвсті

десятсім

- З кожним числівником склади і запиши словосполучення, постав у ньому наголос.

10. Яку лічилку ти використовуєш під час ігор? Запиши її. Підкресли числівники.

Розвиток зв'язного мовлення.

Весняні квіти.

Перевір себе.

ЛІТЕРАТУРНІ КАЗКИ

Вовк і козлята

До козиної до хати
з лісу стежечка веде.
В хаті маму ждуть козлята,
а коза із лісу йде.
Ясне сонечко заходить,
в небі місяць блискотить.
До воріт коза підходить,
у ворота стукотить:
— Відчиніться, відімкніться!
Ваша матінка прийшла,
ваша матінка із лісу
молочка вам принесла!
Відчиняють їй козлята,
з ними вірний пес Рябко.
І заходять всі до хати
пити свіже молоко.
Якось сірий вовк підслухав,
що коза пішла у ліс,
до воріт прибіг щодуху,
під ворота сунув ніс.
«Зараз, — думає, — козляток
проковтну одним ковтком!»
І почав він промовляти
ніжним-ніжним голоском:

— Відчиняйте, козенята!
Я несу вам молока!
— Чуєм, чуєм, це не мати —
в неї пісня не така!
Тут один цапок сміливий
нишком глянув через пліт,
бачить — вовк страшний,
жахливий
причаївсь біля воріт.
Сірий вовк цапка не бачить,
витягає гострий ніж
і гукає нетерпляче:
— Відчиняйте-но скоріш!
А козлята: — Ми не проти! —
не злякались хижака!
Відімкнули враз ворота
та як випустять Рябка!
Вовк, побачивши собаку,
підібгав лякливо хвіст,
відстрибнув — та з переляку
як бебехнеться під міст!
Саме йде тут з лісу мати,
молока малим несе.
А назустріч їй козлята
та й розказують про все.
Почала коза радіти:
— Ну й Рябко наш молодець!
Ну й розумні в мене діти! —
Тут і казочці кінець.

Наталія Забіла

- Тобі знайома прочитана казка? Чим вона відрізняється від народної?
- Хто допоміг козенятам врятуватися?
- Прочитай пісеньки кози і вовка. Поміркуй, чим вони відрізняються.
- * Визнач зачин казки. Прочитай його.
- ** Придумай своє закінчення казки, яке б відрізнялося від літературної і народної казок. Розкажи.
- *** Перекажи зміст казки своїми словами.

Малий Єнот і Той, що сидить у ставку *Ліліан Муур*

Про двох бездомних джинів та один нічийний глек *Сашко Дерманський*

Розгорни «Хрестоматію сучасної української дитячої літератури для читання в 1, 2 класах» серії «Шкільна бібліотека» / укладач Тетяна Стус. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2016 на сторінці 125.

- Прочитай казку Сашка Дерманського «Про двох бездомних джинів та один нічийний глек».
- Поміркуй, чому автор назвав казку саме так, а не інакше.
- Від імені кого автор розповів казку?
- Що викликало суперечку між головними героями казки?
- Яка головна думка казки?
- * Чому дракон Омелько вважав джинів загадковими й дивакуватими? Пошукай відповідь у казці і розкажи.
- ** Підготуйся прочитати діалог, який відбувся між двома джинами. Поміркуй, якими словами ти можеш «озвучити» й «оживити» малюнок.
- *** Досліди, якими словами характеризували себе слухачі казки. Чи відповідає характеристика дійсності? Хто з героїв висловив основну думку казки? Чи може основна думка казки стати орієнтиром у твоєму житті? Чому ти так вважаєш?

Чому в лисиці найкращий хвіст?

Давно, ще за старих часів,
у звірів не було хвостів.
А мухи — роєм біля вух...
Чим одбиватися од мух?
От в лісі, на березі прямо,
шле звірям дятел телеграму:
— Тук-тук... Всім звірам в ліс прийти!
— Тук-тук... Даватимуть хвости!
Найперша, звісно, як годиться,
пронюхала про це лисиця.
Прибігла — спритний мала хист —
і вибрала найкращий хвіст:
великий, довгий та пухнастий...
Іде, всміхається од щастя,
хвостом виляє — хить та хить...
Назустріч їй Сірко біжить.
— Гав-гав! Далеко ще брести?
Зосталися іще хвости?
— Зостались. Не такі хороші,
Як мій... Але дають. За гроші.
Біжи!
Й Сірко чимдуж подавсь.
Сірку теж гарний хвіст діставсь,
такий — хоч бубликом підкинь...
Біжить Сірко, назустріч — кінь.
— І-гі-гі-го! Здоров рости!
Іще зосталися хвости?

— Зостались. Гірші вже, ніж мій,
але ще є. Біжи мерщій!
Помчався кінь по шовку трав...
Кінь теж хороший хвіст дістав.
Біжить додому. Аж йому
стрічається корова:
— Му!
Чи мені йти, а чи ревти?
Чи ще зосталися хвости?
— Зостались! — кинув на скаку
корові кінь. — На осоку
похожі, — шерсті зовсім мало...
Хвости пухнасті — розібрали!
Взяла корова хвіст негожий —
на осоку-траву схожий.
Останньою, в кінці вже дня,
прителіпалася свиня.
— Хрю-хрю, зостався хвіст мені?
— Нема! — гукнули всі свині. —
Ти де ж була? Спізналась ти!
Забрали вже усі хвости!
Зоставсь маленький он на пні...
І — віддали його свині...
Так кожен звір —
вір чи не вір —
й живе з своїм хвостом
з тих пір.

Лисиця — спритний мала хист,
тому й найкращий в неї хвіст.

Іван Нехода

- Хто, на думку автора, отримав найкращий хвіст? Чому?
- Опиши хвости, які взяли собі тварини.
- Чи погоджуєшся ти, що хвіст лисиці є найкращим? Обґрунтуй свою думку.
- * Уяви, що звірі помінялися хвостами. Кому б який дістався? Розкажи.
- ** Обери приказку, яка відповідає даній казці. Поясни її значення.
  - ✓ Кожна жаба своє болото хвалить.
  - ✓ Кожна лисиця свій хвостик хвалить.
  - ✓ Кожен гончар свій посуд хвалить.
- *** Прочитай казку в дійових особах. Постарайся передати особливості героїв казки жестами та голосом.

Позакласне читання.

Що обереш ти: казку чи мультфільм?

Перевір себе.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗНАЧЕННЯ В МОВЛЕННІ СЛУЖБОВИХ СЛІВ І ВИКОРИСТАННЯ ЇХ ДЛЯ ЗВ'ЯЗКУ СЛІВ У РЕЧЕННІ. ОСНОВА ТА ЗАКІНЧЕННЯ СЛОВА

Упізнавання в реченні службових слів

1. Прочитай слова.

У, за, під, на, в, до, через, і, й, щоб, як, але, хоч, якби, серед, між, над, після, та, тому, що...

- Спробуй поставити до цих слів питання.
- Поміркуй, чи вживаються такі слова в реченні.

2. Прочитай речення.

Другокласники ходили на екскурсію в історичний музей. Їм сподобалися вироби з глини і скла, каменю і бронзи.

- Пошукай і назви слова, до яких не можна поставити питання.
- Досліди, яку роль відіграють такі слова в реченні. Як вони пишуться з іншими словами в реченні?
- Запиши речення.

3. Прочитай перші два абзаци твору «Легенда про Україну» (С. 89).

- Знайди слова, до яких не можна поставити питання.
- Зверни увагу, як вони пишуться з іншими словами в реченні.
- Випиши службові слова.

Слова в реченні, до яких не можна поставити питання, називають службовими.

Вони служать для зв'язку слів у реченні.

4. Прочитай третій абзац твору «Легенда про Україну» (С. 89).

- Назви службові слова.
- Поміркуй, чи можна обійтися без цих слів у реченнях.

5. Прочитай і спиши сполучення слів.

Дзвінок з минулого; легенди для дітей; читали про козаків; мандрувати світом; запитай у рідних; із уст в уста; обов'язок перед майбутнім; поклик до знань.

- Назви слова, за допомогою яких зв'язані між собою подані пари слів.
- Спробуй пояснити значення словосполучення (на вибір).

6. Пригадай, з якої легенди слова.

«...Вони (козаки) мали в себе такі люстерка, що, дивлячись у них, за тисячу верств бачили, що воно у світі робиться...»

- Знайди слова, до яких не можна поставити питання. Як називаються такі слова? Як вони пишуться з іншими словами в реченні? Яку роль виконують у реченні?

7. Поміркуй, які слова треба додати в кожную приказку, прислів'я, щоб вони набули змісту. Скористайся словами для довідки.

Тільки ... ріднім краї солов'ї співають.

Рідна земля ... .. жмені мила.

Добре слово краще ... цукор ... мед.

... теплого слова ... лід розмерзає.

Слова для довідки: в, і, за, від.

- Спиши два речення. Підкресли службові слова.

У реченні службові слова пишуть окремо від інших слів.

Без службових слів речення не набуває змісту.

8. Прочитай слова. Які слова треба додати в кожную групу, щоб утворилося речення?

1. Михайлик, партою, сидить. 2. Парті, зошит, лежить, підручник. 3. Є, рядами, проходи, парт.

- Склади і запиши речення. Підкресли службові слова.

Правопис прийменників

1. Спиши і підкресли службові слова разом зі словами, перед якими вони стоять.

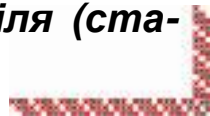
Сонце гріє, вітер віє
з поля на долину,
над водою гне з вербою
червону калину.

Тарас Шевченко

Слова *до, із, за, серед, біля, під, над, з, у, в, по, на, між* називають прийменниками.

Прийменники пишуть окремо від інших слів. Між ними можна вставити слово чи питання: *у небі, у (синьому) небі; біля пенька, біля (старого) пенька.*

2. Спробуй скласти речення з прийменниками та іменниками, що запропоновані в правилі.

- Запиши два речення (на вибір).

3. Спиши. Встав замість крапок прийменники. Підкресли їх.

Колобок покотився ... вікна ... лавку, ... лавки ... підлогу.

4. Спиши. Додай перед кожним словом відповідний прийменник.

... Києва, ... Одеси, ... коридор, ... річки, ... місця, ... кімнату, ... бабусею, ... завод.

- Поясни правопис великої букви.

5. Яке весняне взуття ти знаєш?

череві́ки

6. Прочитай, змінюючи слова в дужках так, як того вимагають прийменники.

На (дерево) було гніздо. У (гніздо) сиділи пташенята. Мати підлітала їх годувати. Раптом одне пташеня випало з (гніздо). Петрик підняв пташенятко і посадив його в (гніздо).

- Досліди, як змінюється значення слова, коли воно вживається з прийменником.
- Усно добери заголовок до тексту.

7. За серією малюнків усно склади розповідь на тему «Помічники».

- Склади і запиши два речення, використавши прийменники **в, до, у, на**.

Дослідження значення службових слів у мовленні

1. Розглянь малюнок.

- Склади речення, використовуючи прийменники **на**, **біля**, **під**, **з**, **у**, **в**.
- Запиши два речення, які тобі найбільше до вподоби.

2. Прочитай сполучення прийменників з іменниками.

Перед школою — за школою; на парті — під партою; до уроку — після уроку; в клас — із класу.

- Поміркуй, чи однакові за значенням пари словосполучень прийменника з іменником.
- Чи можна прийменники в кожній парі вважати протилежними за значенням?
- Склади і запиши два речення з прийменниками, які мають протилежне значення (на вибір).

3. Прочитай групи прийменників.

До — на — у (дорога до Києва, дорога на Київ, дорога у Київ).

Вздовж — край — попід (вздовж річки, край річки, попід річкою).

Коло — близько — біля (коло хати, близько хати, біля хати).

Між — серед — поміж (між квітами, серед квітів, поміж квітів).

- Прослідкуй на прикладах, чи змінюють прийменники значення слів, з якими вони пов'язані.
- Зроби висновок. Ці прийменники близькі чи протилежні за значенням?

4. Продовж запис, написавши кожне слово з трьома різними прийменниками, близькими за значенням. Скористайся словами для довідки.

Ліс — біля лісу, ... , ...

Поле — серед поля, ... , ...

Дорога — поруч з дорогою, ... , ...

Слова для довідки: недалеко, поблизу, між, поміж, при, коло.

- Чи змінилося значення іменників, коли замінили прийменник?

5. Поміркуй, з якими прийменниками треба поєднати слова в дужках, щоб вийшов текст. Спиши утворений текст. Скористайся словами для довідки.

Одного разу навесні я побував ... (гóрах). Там цвіли тюльпани і маки. ... (квітів) були короткі стебла. Здалеку видалося, що це червоні річки біжать ... (схілах) гір. А ... (річки) впадають червоні струмки. Можливо, ... (гóрами) вони зливаються ... (квітковим) морем?

Слова для довідки: у, У, по, в, за, з.

Корінь слова. Спільнокореневі слова

1. Розглянь малюнки і добери з довідки підписи до них.

Слова для довідки: дубок, дубовий (гай), дуб, дубочок.

- Запиши слова за тим порядком, у якому подані малюнки.
- Поміркуй, від якого слова утворилися слова **дубок**, **дубочок**, **дубовий**. Чи можна ці слова вважати «родичами»?
- Знайди в записаних словах спільну (однакову) частину і познач її дужкою за зразком.

Зразок. Мед, медок, медівник, медовий.

Слова, які об'єднані одним значенням, — це слова-«родичі», або споріднені слова.

Споріднені слова ще називають спільнокореновими.

Спільнокореневі слова — це слова зі спільним коренем, але з різним лексичним значенням: **ліс** — **лісник** — **лісовий**.

2. Прочитай текст.

Маленьку липку посадив дідусь. Виросла липа. Бабуся збирає липові квіти. Вони мають цілющі властивості. Смакуватиме запашним чаєм вся родина.

- Випиши слова, в яких є спільна частина. Познач спільну частину дужкою.

3. Спиши слова і познач спільну частину.

Сад, садівник, садочок.

Гриб, грибниця, грибок.

Хата, хатинка, хатня.

- Чи близькі за значенням слова в кожному рядку?

4. Назви і запиши всі дні тижня.

четвѐр

5. Дай письмові відповіді на питання.

Підкресли споріднені слова.

✓ Як називають маленький ліс?

✓ Хто доглядає ліс?

✓ Як можна назвати стежку в лісі?

- У споріднених словах познач спільну частину.

6. Запиши групи спільнокореневих слів у дві колонки.

Плавець, скрипка, плавати, скрипковий (ключ), плавчиха, скрипочка.

- На яке питання відповідає кожне слово?

7. Вибери й запиши спільнокореневі слова в кожній групі.

Гуска, гусенятко, гусак, гусінь.

Голуб, голубка, голка, голуб'ятко.

- Чому вибрані саме ці слова? Обґрунтуй свою думку.

Корінь слова

Спільна частина споріднених слів називається коренем.

Корінь позначають дужкою ( ):
клен, *кленок*, *кленовий*.

1. Прочитай слова кожного рядка.

Черговий, червоний, чергувати.

Син, синіє, синочок.

- Яке зі слів у кожному рядку є «зайвим»? Чому?
- Спиши споріднені слова. Познач у них корінь.

2. Випиши з тексту споріднені слова. Познач у них корінь.

Прилетіли шпаки, дорогі співаки,

Прилетіли весну зустрічати.

У шпаківнях нових скоро будуть у них

Жовтороті малі шпаченята.

Грицько Бойко

Запам'ятай!

Щоб визначити корінь у слові, треба:

- ✓ дібрати кілька спільнокореневих слів;
- ✓ порівняти значення та написання цих слів.

Спільна частина в цих словах є коренем.

3. До поданих слів добери кілька споріднених.
Запиши слова і познач у них корінь.

Школа, море, весна.

У споріднених словах корінь об'єднує їх змістом, значенням.

4. Добери споріднені слова — назву предмета, назву ознаки і назву дії з коренем *риб*.

- Запиши дібрані слова. Познач у них корінь.

5. У кожному рядку визнач слово, яким можна пояснити значення інших слів. Запиши і познач у словах корінь.

Нічний, ніч, ночує, переночувати.

Пекарня, пекти, пекар, спечений.

Капуста, капустяний, капустонька, капустянка.

6. Уважно прочитай пари слів. Зверни увагу на наголос. Чи є ці слова спорідненими? Чому ти так думаєш? Як можеш довести правильність своїх міркувань?

Гірка — гірка́. Сходи — сходи́. Доро́га — дорога́.
Бра́ти — брати́. Стріла́ — стріла.

7. Встав у речення слова, що мають спільний корінь з виділеним словом.

Ліс охороняє ... . Траву косить ... . Рибалка ловить ... . **Садівник** доглядає ... .

8. Спиши текст. Підкресли споріднені слова. Познач у них корінь.

Квітню мій завітчаний,

Місяць-квітничок.

Виший мені, квітню,

Цвітом рушничок.

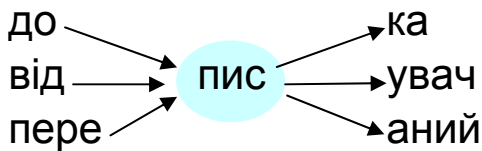
Микола Сингаївський

- Поясни, як ти розумієш вислів **заквітчаний місяць-квітничок**.
- Яке з речень містить прохання автора?
- Поділи трискладове слово для переносу.

9. «Збери» і запиши споріднені слова.

- Познач корінь слова. Серед спільнокореневих слів підкресли ті з них, які відповідають на питання **що?**

10. До іменників добери спільнокореневі прикметники і дієслова.

Зелень, шум, дзвін, свято.

- Запиши за зразком.

Зразок. Крик — крикливий — кричати.

- Склади і запиши речення з однією групою спільнокореневих слів (на вибір). Познач корінь у споріднених словах.

11. Прочитай речення.

1. Марійка навесні посадила маленьке деревце.
 2. І виросло з нього велике дерево. 3. У дуба міцна і красива деревина. 4. На виставку Сергійко сам зробив дерев'яний стільчик.

- Випиши споріднені слова. Познач у них корінь.
- Поясни правило написання апострофа у слові **дерев'яний**.

12. З коренем слова хліб утвори і запиши спільнокореневі слова, які відповідають на питання **хто? що? який? які?**

Основа та закінчення слова

1. Прочитай і спиши слова. Познач у них корінь.

Вода, ліси, трави, земля, весна.

- Поміркуй, яка частина слів може змінюватися. Познач її за зразком.

Зразок. Вода, ...

2. Спиши слова. Познач змінну частину слова.

Гілка, дощі, брунька, стріли, квіти.

Змінну частину слова називають закінченням.

Закінчення служить для зв'язку слів у словосполученні, реченні.

3. Спиши слова. Познач у них корінь і закінчення.

Звірі, дуби, море, місто, стеля, шафа.

4. Спиши речення. У виділених словах познач закінчення.

З **трави** виглядають волохаті **пелюстки** сон-трави. Ніжні проліски підняли свої **ру́ки** до **сонця**. Від **тепла** пробудилися **фіалки**.

Частину слова без закінчення називають основою.

Основу слова позначають так: _____:

земля, вода, річка.

5. Прочитай і спиши слова. Познач у них основу та закінчення.

Гора, весна, колесо, коса, липа, окуні, трави.

6. Прочитай і спиши вірш Меланії Павленко «Я — частинка України».

Я — частинка **України**,

Її **серця** тихий стук.

Подих **вітру**, цвіт **калини**,

Усміх **неба**, **грому** звук.

- У виділених словах познач основу та закінчення. Добери до них спільнокореневі слова.

7. Прочитай уривок з вірша Миколи Скрипця «Малюнок».

Малювала **білка дуба**,

Де хатинка буде люба,

Де маленькі білченята

Будуть ранки зустрічати,

Де смішне веселе **сонце**

Затанцює у **віконці**.

- Випиши виділені слова. Познач у них основу і закінчення.

8. Прочитай текст.

Був теплий літній **день**. На **б́ерезі** тихої **річки** зібралися **діти**. Троє старших ловили **рибу** саморобним неводом. Риба не ловилася. **Сонце** припікало, **малеча** нудьгувала.

- У виділених словах назви основу та закінчення.
- До виділених слів добери і запиши споріднені. Познач у них корінь.

9. Прочитай текст.

Пішла Світланка з дідусем до криниці. Потім допомагала мамі полоти цибулю на городі, гралася з клаповухим Бровком біля його будки. А по обіді вийшла за ворота, постелила на зеленому моріжку стару бабусину хустку і примостилася на ній з книжкою.

Євген Шморгу

- Випиши іменники, які відповідають на питання **що?**. Познач у них основу та закінчення.

10. Прочитай уривок з вірша Григорія Усача «Красень».

Маленьке ведмежатко

Прийшло до ручая.

— У воду подивлюся:

Яке насправді я?

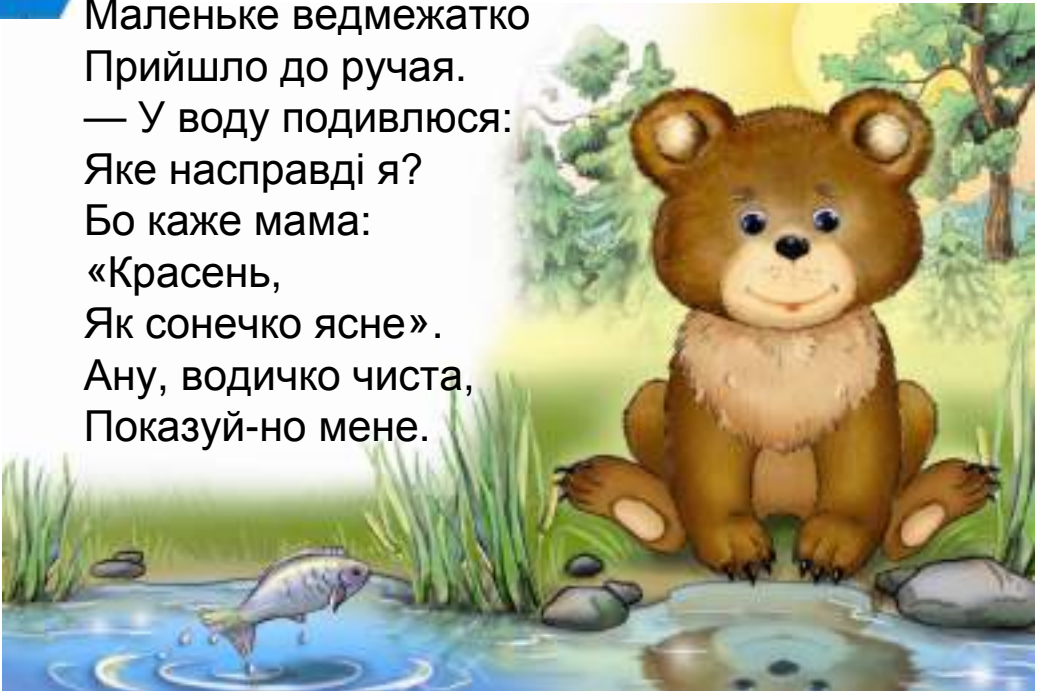
Бо каже мама:

«Красень,

Як сонечко ясне».

Ану, водичко чиста,

Покажуй-но мене.

- Випиши іменники, познач у них основу та закінчення. В якому з іменників відсутнє закінчення слова?

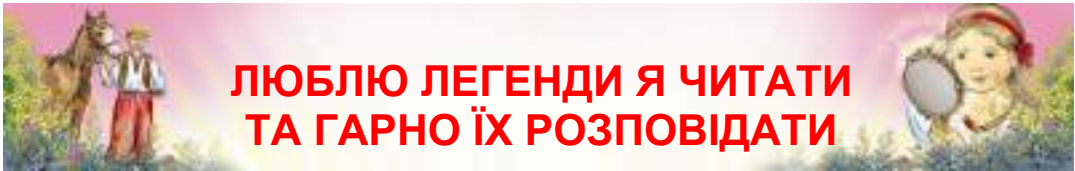

Розвиток зв'язного мовлення.

Увічливість та гарні манери.

Перевір себе.

ЛЮБЛЮ ЛЕГЕНДИ Я ЧИТАТИ ТА ГАРНО ЇХ РОЗПОВІДАТИ

Легенда про Україну

Як тільки Господь наш, Творець, поселив на Землі людей, вони відразу почали просити в Бога для себе зручні та вигідні місця проживання.

Не квапились тільки українці. Вони були від початку козаками: безпечно мандрували по землі, милувалися красою світу і нікому не заважали. Якось роззирнулись і побачили, що повсюдно снують люди, обживають займані місцини.

Тоді пішли й вони до Господа. Тихенько стали за порогом і чекали, бо Творець саме тоді був чимось дуже зайнятий.

А коли Творець оглянувся і побачив чубатих вояків, то здивувався:

— А чого вам треба, хлопці? — спитав протяжно.

— Та землі-матінки хочемо, Боже.

— Буде вам матінка-земля. Ідіть та й осідайте он на тому клаптику між морями, — показав пальцем униз.

— Та там уже іспанці, Боже!

— Ага, то біля них селіться.

— Не можемо, Господи, там французи, а далі німці, ще якихось людей повно.

Подивився Бог згори й переконався, що все вже роздано. А козаки йому дуже сподобались — і не хотів Творець залишати їх без земель.

— Гаразд, — сказав Господь. — Віддам я вам он той куточок понад Дніпром, що залишив собі на земний рай. Але то незвичайний куточок! Земля там пахне медом, вода — як молоко, а з неба в душу людей ллється пісня. На той куточок будуть зазіхати нечестивці, тому його треба пильнувати та боронити. Як будете на правду такими відважними лицарями, як мені видається, то на тій землі станете господарями, а як ні — то рабами нечестивців.

— Згода. Добре, Господи! Буде так, як кажеш. Благослови в дорогу!

Поблагословив їх Творець і провів до райських воріт. Відтоді орють козаки землю, а зброєю захищають її від усякої нечисті. І назвали свій райський куточок — Україна.

- Про які події розповідається в легенді?
- З яким проханням звернулися до Господа українці?

- Який куточок землі віддав Творець нашому народові? Чому?
- * Знайди і прочитай частину легенди, в якій розповідається, чому українці не квапилися просити в Бога для себе зручне місце для проживання.
- ** Пригадай, які народи згадуються в легенді. Які землі їм роздавав Господь? Поміркуй, яке з прислів'їв найточніше відображає зміст легенди.
  - ✓ Людина без Батьківщини — як соловей без пісні.
  - ✓ За рідний край — хоч помирай!
  - ✓ Нема в світі краще, як своя країна.
- *** Досліди, в якій частині легенди висловлена основна думка. Обґрунтуй свою думку.

Богатирі

От які богатирі були — земля не держала! У нього, у того запорожця, сім пудів голова! А вуса в нього такі, що як візьме, було, він їх у руки та як розправить одного туди, а другого сюди, то й у двері не влізе, хоч би ті двері були такі, що через них і тройка коней із возом проскочила б.

Запорожці дванадцятьма мовами вміли говорити. З води могли сухими виходити. Коли треба, вміли на людей і сон насилати, і туман напускати. Уміли і в річки переливатися.

Вони мали в себе такі люстерка, що, дивлячись у них, за тисячу верст бачили, що воно у світі робиться. Оце як іти куди в похід, то він, хто там у них був за старшого, — чи ватажок який, чи сам кошовий, — візьме в руки люстерко, подивиться в нього та й каже:

— Туди не йдім, бо там ляхи йдуть, і туди не йдім, бо там турки або татари заходять, а сюди йдім, бо тут аж нічогісінько нема... То й пройдемо...

А це все від того, що вони знаючим народом були. На своїй землі їх ніхто не міг узяти. Так вони, як куди їхати, то зараз землі під устілку накладуть, у шапки понасипають та й їдуть.

- Кого в легенді називали богатирями? Чому?
- Якими рисами були наділені запорожці?
- Чому ніхто не міг здолати запорожців?
- * Знайди і прочитай опис зовнішнього вигляду запорожця.
- ** Завдяки чому запорожці завжди перемагали ворога? Дай відповідь словами легенди.
- *** Досліди, які елементи казковості й фантастичності присутні в легенді. Спробуй пофантазувати, яким би стало життя запорожців сьогодні.

**Як постало місто
Львів**

Краса й здоров'я — цілий рік

Був час на землі, коли між квітами почалася незгода. Залишилися Лілея, Тюльпан, Нарцис, Троянда. Ці квіти подумали, що тільки вони потрібні людям, бо приносять їм насолоду своєю красою і незрівнянними пахощами.

— Навіщо засмічувати землю отим Любистком, Волошками, Барвінком, Деревієм? Ні виду, ні запаху. Вся земля має цвісти тільки нами, — вирішили вони.

Образились інші квіти, звернулися до Бога. Зібрав він усі квіти на раду, де кожна з них доводила свою правоту. І лише одна якась квіточка не обзивалася жодним словом.

— А ти чого мовчиш? — звернувся до неї Бог.

— Гірко мені слухати оту хвальбу. Раз ми є на землі, отже, має бути на ній місце усім нам. Ти дав нам, Господи, дуже короткий вік. Дуже мало ми милуємо людей своєю красою. Прийде зима, і сумно людям без нас. Продовж нам віку, щоб ми могли служити іншим цілий рік.

Бог спитав:

— А як звати тебе, мудра квіточко?

— Нема в мене імені, Господи.

— У неї ще й імені нема, а пхається до Бога з порадами! — закричали пишні квіти.

— Буде тобі ім'я, — сказав Бог. — Віднині і довіку бути тобі Безсмертником.

Відтоді став Безсмертник тією квіткою, що дарує нам красу і здоров'я цілий рік.

- Як ти думаєш, чому легенда має таку назву?
  - Чому, на твою думку, між квітами почалася суперечка?
  - Яка з квіток виявилася наймудрішою? Чому ти так вважаєш?
- * Про які квіти йдеться в легенді? Скільки їх? Доповни їх перелік назвами квітів, які знаєш ти.
- ** Поміркуй, якої помилки допустилися квіти, звернувшись до Бога. Підготуйся виразно прочитати уривок з легенди, в якому йдеться про хибність думок квітів. Чому їх назви написані з великої букви?
- *** Досліди, від яких слів утворилось ім'я мудрої квіточки. Озвуч частину легенди, де висловлена основна думка. Доведи правильність своїх міркувань.

Позакласне читання.
Давно те діялось.
Перевір себе.

Поняття про речення

1. Прочитай.

Ллється чарівна.

Ллється музики чарівна мелодія.

- Порівняй дві групи слів. Поясни, яка з них виражає закінчену думку.

2. Прочитай текст. Виділи паузою кожен закінчену думку.

Світає. Край неба палає.

Соловейко в темній гаї

Сонце зустрічає.

Тарас Шевченко

- Скільки речень у вірші? В якому реченні закінчена думка виражена одним словом? Розкажи, яку картинку ти собі уявляєш.

3. Прочитай і спиши уривок з вірша.

Сонце заходить.

Гори чорніють.

Пташечка тихне.

Поле німіє.

Тарас Шевченко

- Скільки речень у вірші? Підкресли слова, які вказують, про що або кого говориться в кожному реченні.

4. Прочитай мовчки. Встанови межі речень.

Скрізь по Україні росте плакуча верба вона ніби позначка води під землею тому й копають люди криниці під вербою дерево очищає воду де срібліє вербиця — там здорова водиця.

- Прочитай уголос, позначаючи кінець кожного речення зниженням голосу і паузою.
- Запиши останнє речення. Як ти думаєш, це прислів'я чи приказка? Поясни значення цього вислову. Поділи для переносу слово **вербиця**.

5. Прочитай.

Ранок умився рясним дощиком. Надійшла дзвінка пора. Співають пташки. Дзюркочуть струмочки. Ласкаве сонечко гуляє по землі. Зеленіє молода травичка. Весна прийшла.

- Випиши речення, які відповідають схемі: $\underline{\quad} \underline{\quad}$.
- Підкресли слово, в якому букв більше, ніж звуків.

Речення — це слово або група пов'язаних між собою слів, що виражають закінчену думку.

6. Прочитай. В якому стовпчику записані пари слів можна назвати реченням? Чому? Доведи.

Весна.

Рання весна.

Прокинулася земля.

Прокинулася спляча.

Листя зеленіє.

Зеленіє на кущах.

Пташки співають.

Співають весело.

- Запиши речення. Підкресли слова, в кінці яких чується звук [а].

Розповідні речення

1. Прочитай текст.

Лісовий оркестр

У лісовому оркестрі є один головний інструмент — листки. Грає на них лісовий музикант — вітер. То він легенько стукне листок об листок, то навколо листочка закружляє і задзвенить весело. Музику цього оркестру люблять слухати всі лісові мешканці.

- Полічи, зі скількох речень складається текст. Про що в ньому розповідається? Розкажи. Поміркуй, які слова допомогли тобі почути музику лісового оркестру.

2. Прочитай перший абзац оповідання Паоли Утевської «У краплині води» і перекажи його зміст.

- Зверни увагу на розділові знаки, які стоять у кінці речення. З якою інтонацією треба читати речення, в кінці яких стоїть крапка?
- Запиши перше речення. До останнього слова побудуй звуко-складову схему.

3. Випиши перших три речення з другого абзацу цього ж тексту.

- Розкажи, яким ти уявляєш Левенгука. Яке з речень тобі допомогло уявити Левенгука?
- Поміркуй, чи можна останнє речення другого абзацу прочитати із захопленням. Який розділовий знак замінить крапку?

Речення, в якому про щось або про когось розповідається, повідомляється, називають розповідним. У кінці розповідного речення ставлять крапку.

4. Прочитай текст. Установи межі речень.

На місто спускається вечір затишає шум машин у вікнах будинків спалахує світло люди поспішають додому моє місто дуже красиве у сяйві вечірніх вогнів я люблю своє місто.

- Про що або про кого розповідається в кожному реченні?
- Який розділовий знак ти поставиш у кінці кожного речення?
- З якою інтонацією ти читатимеш кожне речення?
- Випиши речення, яке відповідає схемі: .

Розповідні речення, в яких відображаються певні почуття, вимовляють з підвищеною інтонацією.

У кінці таких речень ставлять знак оклику (!).

5. Прочитай вірш Анатолія Костецького «Весна».

Знов починається весна —
Знов починаються дива!..
То серед двору із-за снігу
Раптово визирне трава.
То раптом лагідні веснянки
Засіють щоки та носи.
То розщебечуться ще зранку
Птахи на сотні голосів!
І зовсім це не дивина —
Так починається весна!

- Про які весняні дива розповідає автор?
- Які з розповідних речень ти читатимеш з піднесеним настроєм? Чому?
- Запиши одне з речень (на вибір). Поясни правопис розділового знака в кінці речення.

Питальні речення

1. Прочитай вірш-жарт. Зверни увагу на розділові знаки в кінці речень. З якою інтонацією ти читатимеш вірш?

Хто купатиметься?

Цебенить вода із крана,
Набігає повна ванна.
Для слона це? Бегемота?
Для дельфіна? Кашалота?
Ще біжить вода.
Ще трішки —
В ній... комар помие ніжки.

Оксана Коваленко

- Скільки у вірші розповідних речень?
- Прочитай з відповідною інтонацією речення, в яких про когось запитують.

Речення, в якому про щось або про когось запитуються, називають питальним. У кінці питального речення ставлять знак питання (?). У питальних реченнях голос підвищують на тому слові, на яке треба дати відповідь.

2. Прочитай вірш в особах з відповідною інтонацією.

Обновка

— Хто купив в горошок ситцю?
— Тато — ось хто.

- Хто зшив сукню як годиться?
- Мама — ось хто.
- Хто ж в обнову нарядиться,
буде бігати, чепуриться?
- Леся — ось хто.

Грицько Бойко

- Запиши перше питальне речення. Підкресли слово, на якому при читанні треба підвищити голос.

3. Прочитай питальні слова.

Де, куди, звідки, скільки, чому, коли, як.

- Назви ще інші питальні слова, які ти знаєш.
- З оповідання Елли Давиденко «Хмари» (С. 112) випиши питальні речення.
- Прослідкуй, чи всі питальні речення починаються з питальних слів.

4. Прочитай уривок з вірша Олександра Олеся «Про весну».

— Про що, пташино, нам співаєш
Пісню голосну
— Я співаю всьому світу
Пісню про весну

- Розстав розділові знаки в кінці речень.
- Запиши питальне речення. Підкресли слова, в яких звуків більше, ніж букв.

5. Назви м'який приголосний звук у слові червоний.

червóний

6. Запиши відповіді на запитання реченнями.

1. Як називаються весняні місяці?
2. В якому місяці починають буяти трави?
3. Які весняні квіти ти любиш?

Спонукальні речення

Ти розумієш значення слова *спонукати*? Воно означає різні дії: просити, заохочувати до чогось, закликати, радити, застерігати, забороняти, запрошувати, наказувати.

1. Прочитай речення. Які спонукання висловлені в кожному з них? Скористайся словами для довідки.

1. Поглянь, скільки чудесних і дивних речей приховано довкола! 2. Не журись та за діло берись. 3. Сьогоднішньої роботи на завтра не відкладай. 4. Що думаєш сказати, спершу обміркуй.

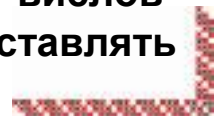
Слова для довідки: порада, наказ, заклик, прохання.

- Спиши речення, в якому висловлена порада.

Речення, в якому є спонукання до певної дії, називають спонукальним.

У кінці спонукального речення ставлять крапку. Якщо в спонукальному реченні висловлюється радість, захоплення, наказ, — ставлять знак оклику.

2. Спиши закличку.

Розвивайся, розцвітайся,
Вишневий садочку,
Щоб діждати і нарвати
Ягід повну бочку.

Із народного

- Підкресли слова, що спонукають до дії.

3. Від якого слова утворилося слово *черговий*?

черговий

4. Прочитай текст.

Правила дорожнього руху

Переходь дорогу лише в дозволених місцях. Спочатку подивися ліворуч, посередині дороги — праворуч.

До школи і додому вибирай безпечний шлях. Не грайся на дорозі!

Дотримуйся правил дорожнього руху! Поважай усіх його учасників!

- Випиши слова, що спонукають до дії. Що вони означають?

5. Прочитай сьомий абзац оповідання Паоли Утевської «Син рослинного світу» (С. 114).

- Скільки речень містить абзац?
- Поміркуй, чи можна їх перетворити в спонукальні речення.
- Утвори і запиши чотири спонукальні речення. Вилучи ім'я винахідника. Слово *її* заміни на слово *плівку*.

6. Склади за малюнком і запиши розповідне, питальне і спонукальне речення.

Окличні та неокличні речення

Часто розповідні і спонукальні речення вимовляють з особливим почуттям. На письмі в кінці таких речень ставлять знак оклику (!). Такі речення називають окличними, а всі решту — неокличними.

1. Переглянь текст Віктора Приходька «Пташина лазня» (С. 116).

- Випиши окличні речення.
- Чи містить твір питальні речення? Які ще види речень є у творі? Прочитай розповідне речення (на вибір).

2. Спиши. Правильно розстав розділові знаки в кінці речень.

Чи бачив ти липу Славне дерево — стара липа
Листя на ній велике Пахучий, м'який цвіт А скільки
користі приносить липа

- Яке з речень є окличним? Правильно прочитай його.

3. Прочитай текст.

Книжка — джерело знання. Вона окрилює розум і наповнює серце почуттям любові до світу. Люби книжку!

- Поясни, як ти розумієш зміст тексту.
- Чи є в тексті спонукальне речення? Яке воно за інтонацією?
- Спиши перше речення. Побудуй звуко-складову схему слова **джерело**.

4. Прочитай. Поміркуй, у кінці яких речень ти поставиш крапку, знак оклику, знак питання.

- ✓ Не розпалюй без потреби багаття в лісі
- ✓ Знання робить життя прекрасним
- ✓ Хліб — народне добро, бережи його
- ✓ День у квітні довше сонцем квітне

- Які з речень є окличними, а які — неокличними?
- Запиши неокличне речення. Про що в ньому розповідається? Де можна розмістити окличне речення, яке містить наказ, прохання?

5. За зразком дай характеристику речень:

- а) за метою висловлювання;
- б) за інтонацією.

Хлібороб в широкім полі
Нам вирощує врожай.
Пшениці шумлять на волі.
Де початок їм, де край?
А їсте ви паляницю,
Калачі смачні їсте.
Не забудьте уклониться
Хліборобові за те!

Марія Познанська

Зразок. Речення

**«Хлібороб в широкім полі
Нам вирощує врожай.»**

є розповідним, неокличним.

6. Добери до слова *шофер* слово, близьке за значенням.

шофёр

Головні слова в реченні

1. Прочитай речення.

Вітер віє. Шумить вода. Дзюрчать струмки.
Пригріває сонечко. Зеленіє травичка. Дзвенять пташки.

- Поміркуй, якої пори року стосуються прочитані речення.
- Про що/кого говориться в кожному реченні?
- На які питання відповідають слова?
- Спиши перше й останнє речення.
- Підкресли слова, що відповідають на питання **що? хто?**, однією рисою, а на питання, що означають дію предмета, двома рисками.

Слова, що означають, про кого або про що розповідається в реченні, підкреслюють однією рисою _ .

Слова, які відповідають на питання **що робить? що зробив? що робитиме? що зроблять?**, підкреслюють двома рисками == .

Ці слова є головними словами в реченні:

Зійшло сонечко. Ранок прокинувся.

2. Прочитай уривок з вірша Анатолія Камінчука «Котики вербові».

Сонце по діброві
Ходить, як лисичка.
Котики вербові.
Жмурять жовті вічка.

- Про що говориться в першому реченні? На яке питання відповідає це слово? Підкресли це слово однією рисою. Що говориться про сонце? На яке питання відповідає це слово? Підкресли це слово двома рисками.
- Підкресли головні слова в другому реченні. Поміркуй, про які котики говорить поет.

3. Склади і запиши речення із поданих слів.

Сонце, в, туман, сідає, рожевий.

Діти, красою, милуються, природа.

- Підкресли головні слова в кожному реченні. На які питання відповідають ці слова в реченні?

4. Прочитай речення. Спиши речення, яке відповідає схемі: .

На зелених схилах розцвіли кульбабки. На сонці блищать краплини роси. Защебетав на калині соловейко.

- Підкресли головні слова в реченні. На які питання вони відповідають?

Питання між головними словами можна ставити по-різному: від першого слова до другого і навпаки: *Олесик малює.* (Хто?) Олесик; Олесик (що робить?) малює. *Шумить ліс.* (Що робить?) шумить, шумить (що?) ліс.

5. Прочитай речення.

У лісі шумлять високі сосни. На галявині росте кучерява берізка. Кремезний дуб стоїть на сторожі.

- Випиши з кожного речення головні слова. На які питання відповідають головні слова?

Зв'язок слів у реченні

1. Прочитай слова. Склади і запиши речення.

Учні, гай, в, ходили, калиновий.

Діти, калини, цвітом, милувалися.

Восени, плоди, кущі, подарують, цілющі.

- Підкресли головні слова в кожному реченні.

2. Пошир речення за запитаннями і прочитай їх.
Скористайся словами для довідки.

Біля хати (що робить?) ... білокора берізка.
(Що?) ... гарне в різні пори року. (Коли?) ... на берізці
з'являються (які?) ... листочки. Влітку (що?) ... одягає
(які?) ... шати. Золотисте вбрання з'являється на ній
(коли?) ... . А зимою берізка — (яка?) ... красуня.

Слова для довідки: росте, деревце, весною,
клейкі, берізка, зелені, восени, срібна.

- Запиши перше речення. Встанови зв'язок між словами за допомогою питань. Запиши слова парами.

Берізка (що робить?) ... ; берізка (яка?) ... ; росте
(де?) ... .

3. Склади і запиши речення за малюнком.

- Встанови зв'язок слів у реченні за допомогою питань. Підкресли головні слова.

Усі слова в реченні зв'язані між собою. Встановити зв'язок між словами допомагають питання: *Джерельце під вербою виблискує водою.* (Що?) джерельце (що робить?) виблискує; виблискує (де?) під вербою; виблискує (чим?) водою.

4. Розглянь таблицю «Речення».

Речення		Розділові знаки в кінці речень
За метою висловлювання	За інтонацією	
• Розповідне <i>Біжить по камінцях струмок до сонця.</i> <i>Весна прийшла!</i>	- неокличне - окличне	- Крапка (.) - Знак оклику (!)
• Питальне <i>Що робить струмок?</i> <i>Хіба можна не чути голосу природи?!</i>	- неокличне - окличне	- Знак питання (?) - Знак питання і знак оклику (?!)
• Спонукальні <i>Поглянь на весняну красу.</i> <i>Принеси весну на крилах!</i>	- неокличне - окличне	- Крапка (.) - Знак оклику (!)

У реченні є головні слова. Всі слова в реченні зв'язані між собою за допомогою питань.

- Розкажи, що ти знаєш про речення.
- Наведи приклади розповідних, питальних, спонукальних та окличних речень.

5. Склади речення за схемами.

Хто? що робить? що?
 Що робить? яке? що?
 Де? як? що роблять? хто?

- Запиши одне речення (на вибір). Підкресли головні слова.

Розвиток зв'язного мовлення.
Навчаюся ділового мовлення.
 Перевір себе.

Чудо із чудес

Чудеса бувають різні,
це відомо всім,
і, звичайно ж, їх на світі
більше, ніж сім.
Чудеса, повір, повсюди —
тільки придивись.
Ну скажи, хіба не чудо —
птах, що лине в вись?
А хіба не диво-дивне —
квіточка мала,
що у місті з-під асфальту
раптом проросла?
Та повір, найбільше, друже,
чудо із чудес
те, що ми живемо в світі,
повному чудес!

Сашко Дерманський

- До кого і з чим звертається автор у вірші?
- Які дива побачив поет довкола себе? А ти їх помічаєш?
- Ти поділяєш думку автора про те, що світ повний чудес? Обґрунтуй свою відповідь.
- * Поміркуй, що в природі здивувало автора. А тебе? Розкажи.
- ** Підготуйся виразно прочитати вірш з емоціями, які виражають смайлики. 😊 😮 😊 😊 😊
- *** Що відомо тобі про сім чудес світу? Якщо є бажання, знайди інформацію про сім чудес світу в енциклопедичному словнику і поділися нею з друзями. Досліди, в яких рядках вірша висловлена головна думка. Прочитай ці рядки з відповідною інтонацією.

У краплині води

Найбільше прикрашають рідну землю люди. Наприклад, Голландію прославили майстри скла. Та не звичайного, а того, з якого роблять окуляри й підзорні труби. Послухайте про голландця, який жив понад двісті років тому. Про Антоні Левенгука.

Левенгук був тихий і скромний чоловік. Жив собі у маленькій чепурній хатинці. Десь працював, собі на хліб заробляв. А на дозвіллі майстрував невеличкі збільшувальні скельця і робив з них «труби». Та такі хитромудрі, що кожна краплинка, кожна піщинка, якщо на неї глянути крізь Левенгукову «трубу», видавалася у двісті разів більшою.

Якось вирішив глянути Левенгук у свою трубу-мікроскоп на краплину води.

— Мабуть, нічого цікавого я не побачу, — мовив сам до себе. — Адже вона зовсім чиста.

Але він помилявся. Виявилось, що у воді вирує своє, якесь особливе, досі ніким не бачене життя.

Неквапно рухалися в ній круглі неповороткі створіння, їм перетинали шлях інші: довгенькі, схожі на рисочки. Були там і якісь закарлючки, і крапки, і коми.

— Які кумедні звірятка! — здивувався Левенгук. Йому й на думку не спадало, що деякі з них були для людей страшніші від найлютіших звірів. Адже серед них є такі, що збуджують скарлатину, дифтеріт та інші хвороби.

Коли вчені довідалися про Левенгукове відкриття, то почали спостерігати за життям цих маленьких створінь — мікробів — і поступово вивчали їхні звички: що вони любляють, чого бояться. Отак і дізналися, як з ними боротися.

От як стали людям у пригоді маленькі круглі скельця!

Паола Утевська

- Де відбувалася подія, описана в оповіданні?
- Чим займався Антоні Левенгук?
- Чим здивувала Левенгука краплина води?
- Яке відкриття зробив Антоні Левенгук?
- * Знайди в тексті слова, якими ти доповниш речення.
  - ✓ Найбільше прикрашають рідну землю ... .
  - ✓ Голландію прославили майстри ... .
  - ✓ Левенгук був чоловік ... і ... .
- ** Продовж низку слів, якими можна характеризувати Антоні Левенгука: цікавий, допитливий, винахідливий, ..., ..., ...
Які з рис хочеться запозичити тобі?
- *** Розкажи, що тебе найбільше схвилювало, читаючи оповідання. Вислови своє ставлення до описаного в творі. Якими словами автор висловив основну думку твору?

**ДО РЕ МІ ФА
СОЛЬ ЛЯ СІ ДО**
Марія Чумарна

Хмари

Синьою височінню неба, наче морем, пливли білі хмари.

— Дивись, дідуню, — захоплено прошепотів Тарасик, — щойно хмара була просто білою купою, а тепер з неї виріс білий вершник. О, він уже зник, замість нього якась риба пливе...

— А мені подобається ота хмаринка, схожа на пташине перо, — замилювався дідусь. — Хоч насправді немає там ніяких риб чи вершників. Хмара — то ціла гора крихітних краплинок води та крижинок. Вони перемішуються весь час, наче скельця калейдоскопа. Ось і виникають різні видива.

— Краплі? Крижинки? — не повірив Тарас. — А звідки вони там?

— Сонце їх туди перенесло з земних річок, ставків і морів. Воно таке гаряче, тільки торкнеться водяної поверхні променями — тисячі крапель зразу парюю стають. А пара легка, повітря вільно піднімає її в небо. Та нагорі холоднеча. Пара знов перетворюється на краплі. Збиваються вони в купи — от тобі й купчаста хмара. А та пара, що піднялася вище, стає крижинками, з них робиться периста хмара. Є ще шаруваті хмари, складені з багатьох шарів і схожі на висотний будинок, — з них найчастіше буває дощ.

— Скільки ж отут, над нашим будинком, хмар живе? — замислився Тарас. — От би їх злічити.

— А хмари ніде надовго не затримуються, — відповів дідусь. — На небі в них домівки немає. Пливають, куди вітер жене. Носяться навколо планети, а полонянки-краплі все мріють про землю, бо там їхній дім...

Елла Давиденко

- Про яке природне явище розповіла авторка?
- Чим Тарасика здивували хмари?
- Чи можна стверджувати, що хлопчик росте допитливим і спостережливим?
- * Які зображення Тарасик з дідусем впізнавали у хмарах? Пошукай їх у творі й прочитай.
- ** Поміркуй, як утворилося слово **видива**. Кому з героїв твору воно належить? Прочитай частину твору, яка пояснює значення цього слова.
- *** Що нового ти довідався/довідалася з прочитаного? Досліди і розкажи, як утворюються купчасті, шаруваті, перисті хмари. Ти поділяєш думку дідуса про те, що домівкою для хмар є земля? Обґрунтуй свою точку зору.

Лісова дивина
Василь Чухліб

Син рослинного світу

Книжку, яку ти зараз читаєш, надруковано на папері. Усі книжки, журнали і газети друкуються на папері. І зошити також паперові. Це знає кожний, навіть малюк.

А чи знаєш ти, що папір — рідний син рослинного світу? Навіть назва «папір» походить від назви однієї рослини — єгипетського папірусу. В далекому Єгипті, на берегах ріки Ніл, зеленіють цілі зарості його. Кілька тисячоліть тому стародавні єгиптяни виготовляли зі стебла цієї рослини матеріал для писання. То був один з уславлених попередників паперу.

У деяких країнах, також у давнину, писали на листі пальми, банана. Звичайним чорнилом можна писати і на листі фікуса. А наші пращури — слов'яни, які жили майже тисячу років тому, писали листи на корі берези. Ці листи зветься «берестяними грамотами». Замість «Я надіслав тобі листа» адресата повідомляли: «Я надіслав тобі бересту».

Тепер усі пишуть на папері. Папір виготовляють із деревини.

Як переказують, винахідником паперу був китаєць Цай Лунь, що жив понад півтори тисячі років тому.

Щоб зробити матеріал для писання, Цай Лунь додумався розтерти у ступі подрібнені шматочки бамбука та шовковиці, одержавши таким чином деревне борошно. Висипав його у невеличкий казанок, додав туди вапна, залив водою і кип'ятив, аж поки вариво не перетворилося на кашку. А тоді

висипав його на шовкове ситечко і вистелив тонким шаром. Вода поволі стікала, а кашка ставала тонесенькою плівкою, схожою на повстинку.

Цай Лунь обережно поклав її на дошку, притиснув зверху другою, щоб вичавити рештки води. Потім плівку висушив.

Схожа на повстинку плівка була папером.

Протягом тривалого часу папір виготовляли тільки в Китаї. Потім почали робити його в Японії та в Кореї — сусідніх з Китаєм країнах. І робили, як і Цай Лунь, із дерев'яних цурочок. Тому і звемо ми папір сином рослинного світу.

Паола Утевська

- Про що розповіла авторка в своєму оповіданні?
- Чому папір називають сином рослинного світу?
- Хто був винахідником паперу?
- Які країни в давнину запозичили у китайців виробництво паперу?
- * Поясни походження слова **папір**. Як про це розповіла авторка? Прочитай.

- ** Спробуй у творі знайти ту частину, яка пояснює зміст заголовка. Прочитай і перекажи її.
- *** Досліди, на скільки частин можна поділити твір. Добери до кожної частини заголовки. Перекажи зміст частини твору, в якій описаний процес виготовлення матеріалу для писання. Чи знаєш ти, як у наш час виготовляють папір? Розкажи.

Наші дерева *Марія Чумарна*

Пташина лазня

Після зливи серед степу невелика калюжа. Прилетів шпак, забрів у калюжу, напився й ну купатися! Крильцями тріпає. Підстрибує, присідає. Далі вийшов на траву, обтрусився, заходився чепуритися.

Згодом горобці нагодилися. Товчуться в калюжі, галасують.

Тут і без бійки не обійшлося. За ними прилетіли дві галки, чубатий жайворонок, синиці, сіра плиска. Сорока теж надумала свої білі боки помити. Хлюпаються птахи у воді, від задоволення пісні співають.

Ось тобі й пташина лазня!

Здивувало мене те, що поряд було ще кілька калюж, але вони менше приваблювали пернатих. Однак, чому?

Посеред калюжі, яку вподобали птахи, ріс полин. У воді мокло кілька зламаних напівзасохлих кущиків. Зачерпнув я теплої води — полином пахне. Тепер ясно, чому пташки облюбували саме цю калюжу: в наших краях люди здавна використовують полиновий настій для боротьби з різними комахами. А охочих полікуватися он скільки назліталось. Тільки з кожним днем калюжа все меншає й меншає. І хто не встигне вчасно скупатися, чекатиме наступного дощу.

Віктор Приходько

- Що привернуло увагу автора серед степу?
- Чим виявилася невелика калюжа для птахів?
- Чому саме цю калюжу вподобали птахи?
- * Простеж, які птахи купалися в невеличкій калюжі. Продовж їх перелік: шпак, ..., ..., ..., ..., ..., ...
- ** Поміркуй і встанови, хто як «мився» в калюжі.
  - ✓ Забрів, напився, підстрибував, присідав (хто?) ... .
  - ✓ Нагодилася, товклися, галасували (хто?) ... .
  - ✓ Хлюпалися, співали, билися, милися (хто?) ... .
- *** За змістом останнього абзацу сформулюй три запитання. Обери однокласників, які дадуть на них відповіді.

Позакласне читання.

Цікаво знати.

Перевір себе.

Поняття про текст

1. Прочитай і порівняй написане ліворуч і праворуч. Де речення зв'язані між собою за змістом, а де — ні?

Миколка сидів на горбку під кущем калини. Христинка розмалювала писанку. Біля хати росте молода берізка. Сьогодні чудовий сонячний день.

Біля криниці виріс пишний кущ калини. Його розлоге гілля вкрито смарагдовим листям. Весною кущ стоїть у білому мереживі квіток. Восени дарує всім свої цілющі червоні ягідки.

- Поміркуй, до якого із написаного можна дібрати заголовок.

Текст — це зв'язане висловлювання, що складається з речень. Речення в тексті пов'язані між собою за змістом і розміщені в певній послідовності.

До тексту можна дібрати заголовок.

2. Прочитай вірш Платона Воронька.

На столі духмяна паска,
А круг неї — писанки.
Уділи нам, Боже, ласки
На всі дні, на всі віки!

Немала у нас родина,
Та молитва всіх єдна.
Хай розквітне Україна,
Як в погожі дні — весна!

- Поміркуй, який заголовок дав поет віршеві («**Великдень**», «**Пасочка**», «**Писанки**»). Чому ти так думаєш?
- Спиши останнє речення. Пригадай, яке це речення за метою висловлювання та інтонацією.

3. Прочитай речення.

Люди звичай бережуть.
Свято Пасхи недалечко.
Пишні пасочки печуть.
Розмальовують яєчка.

- Пригадай, який вірш Ніни Куфко ти читав/читала.
- Зміни порядок речень так, щоб можна було прочитати текст. Запиши його. Перевір записане.
- Який заголовок ти можеш запропонувати?

4. Прочитай текст.

Чи є щось гарніше за слова вітання на Великдень?

Дзвони в церквах не дзвонять, а виспівують велику радість «Христос воскрес!». Усе довкола нагадує великий живий квітник.

Скрізь звучить піднесене вітання: «Христос воскрес!» У відповідь чується радісне: «Воістину воскрес!»

- Поміркуй, чи можна до тексту дібрати заголовок. Який?
- Випиши перше речення. Підкресли службові слова. Яке це речення за метою висловлювання?
- Запиши слова вітання і відповідь на Великдень. З яким почуттям кожний з нас промовляє ці слова?

Будова тексту

1. Прочитай текст.

Ранок у лісі

Ліс ще дримає. Лише де-не-де пташка обізветься зі свого затишку.

Аж ось зашепотів вітерець і розбудив листочки. Заметушилась у траві комашня. Почулося голосне щебетання. Небо міниться, грає барвами.

Раптом ринуло зі сходу ясне проміння. Природа ожила. Настав день.

За Михайлом Коцюбинським

- Про що розповідається в тексті?
- Прочитай перший абзац. Це — **початок розповіді**, або **зачин**. Спиши зачин тексту.
- Як розгортаються події, описані в другому абзаці? Тобі зрозуміло, як починається ранок у лісі? Другий абзац — це **основна частина**.
- Прочитай третій абзац, який закінчує розповідь. Це — **кінцівка**. Спиши кінцівку.

2. Побудуй звуко-складову схему слова **ясен**.

ясен

У тексті є зачин (початок), основна частина і кінцівка.

Кожна частина тексту починається з нового рядка — абзацу.

3. Прочитай запис «Іди, дощику!»

Ось і стали в нагоді гумові чобітки.

Василько із сестричкою Мирославою проспівали закличку «Іди, іди, дощику...». Полився дощик на духмяні квітки, на левади, на грядки...

Купила мама Василькові гумові чоботи. Тільки взути їх нема як. На вулиці жодної калюжі. А дощ іти не квапиться. Дрімає у хмарині.

За Зіркою Мензатюк

- Поміркуй, де тут зачин, основна частина, кінцівка. Розмісти частини тексту в логічній послідовності.
- Спиши перше речення із зачину. Підкресли головні слова.

Зачин — це початок тексту, в якому стисло визначено, про що буде розповідатися; тема розповіді.

Основна частина — найбільша частина тексту, в якій розкривається основний зміст розповіді.

Кінцівка — своєрідний висновок з усього сказаного.

4. Прочитай текст.

Первоцвіт

Ясний первоцвіте, вже я так весну чекаю! А вона за дубовими брамами. Хто ті брами відчинить?

Первоцвіт виймає квіти-ключі із зеленої кишені. Відчиняє він дубові брами. З-за першої брами летять

жайворонки з піснями. За другою брамою видно квіти.

Іде весна-красна. Прикрашає землю квітковим килимом.

За Зіркою Мензатюк

- Знайди в тексті зачин, основну частину, кінцівку.
- Поміркуй, про які ознаки весни йдеться в тексті.
- Спиши кінцівку тексту. Підкресли головні слова.

5. Прочитай. Поміркуй, яке з речень може бути зачином, а яке — кінцівкою тексту. Обґрунтуй свою думку.

В одного хлопчика не було друзів.

Та вже потім півник довіку слухав котика.

- Усно склади розповідь за запропонованим зачином.
- Пригадай і розкажи казку за її кінцівкою.

6. Прочитай речення.

Вчора у нас трапилося ось що...

Ось яка смішна історія!

- Поміркуй, до яких частин тексту можна віднести ці речення.
- Якої частини тексту не вистачає?
- Придумай і розкажи, що могло трапитися.

Типи текстів

1. Прочитай тексти. Поміркуй, що в них спільного і що відмінного.

Лежать на святковому столі писанки. Лежать і ніби усміхаються. Всі такі різні, що аж очі розбігаються: дивишся — не надивишся.

Багато чого написали на яєчках. Але не літерами, не словами, а знаками-символами. І кожна писанка має свій зміст. Візьмеш котрусь писанку до рук — яснішає світ.

За Ганною Кирпою

* * *

Писанка — великоднє диво-яєчко. Різнокольорове, яскраве, як весна.

А які малюнки на яєчку! Ось скаче коник, там співає пташечка, на інших — барвисті квіточки, ялинки, поясочки, спіральки...

Сяє писанка, як весняне сонечко.

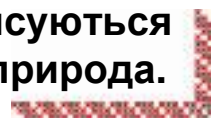
- Про що розповідається у першому тексті? А в другому?
- Який з текстів допоміг тобі побачити красу писанки? Спиши цей текст.

Відповідаючи на різні запитання, ти створюєш різні тексти: *розповідь, опис.*

***Текст-розповідь* — це текст, у якому розповідається про події, вчинки героїв...**

***Текст-опис* — це текст, у якому описуються (малюються словами) предмети, люди, природа.**

2. Розглянь таблицю «Типи текстів».

Типи текстів

Текст-розповідь	Текст-опис
Що відбувається? Що сталося?	Який? Яка? Яке?

- Про що ти довідався/довідалася?
- Скористайся таблицею і подумай, у якому випадку ти будеш розповідати, а в якому — описувати, даючи відповідь на питання:

1. Як пройшов святковий концерт?
2. Ти знаєш, що це за квіти — мальви?

3. Прочитай вірш Дмитра Чередниченка «Писанка» (С. 130).

- Який це текст: розповідь чи опис? Обґрунтуй свою думку.
- Спиши чотири останніх рядки вірша. Підкресли слова, які відповідають на питання **що робити?**

4. Прочитай початок текстів. Поміркуй, який текст хоче скласти автор/авторка за кожним із них: розповідь чи опис.

1. Я намалював/намалювала гілку верби. Ось яка вона вийшла...

2. Я намалював/намалювала гілку верби. Це я зробив/зробила таким чином...

5. Прочитай заголовки текстів.

1. Як Євгенко навчився звук [р] вимовляти.
  2. Соняшник — квітка Сонця.
- Який із них є заголовком тексту-розповіді, а який — тексту-опису? Обґрунтуй свою думку.

6. Прочитай текст.

Барвінок

Барвінок має широке визнання в багатьох народів.

Сині квіти барвінку з'являються навесні. Його вважають вісником весни. Блискуче тверде листя не гине від холоду і під снігом зберігає свій зелений колір. Квітка росте і в садах. Називають барвінок вічнозеленим.

За Миколою Золотницьким

- Який це текст: розповідь, опис? Доведи свою думку.
- Спробуй скласти розповідь про свою улюблену квітку.

7. Прочитай текст.

Ось він який, горобчик!

На гілці сидить горобчик. Та який ошатний, чепурний!

Голівка сіренька, немов у капелюшку. Шийка і черевце також сіренькі, а спинка й крильця темніші: вони коричневі, пістряві. На крильцях — біла смужка. Щічки в горобчика майже біленькі, а під шийкою велика чорна пляма, зовсім як бантик або широка краватка.

Справжній красень!

За Григорієм Скребицьким

- Який це текст: розповідь чи опис? Переконай своїх однокласників у правильності твоєї думки.
- Випиши з тексту опис горобчика.

8. Склади і запиши текст-опис про сороку за ілюстрацією та питаннями: Де живе птах? Яке в нього пір'я? Які в сороки шия, ноги, очі, дзьоб? Чим живиться птах?

Засоби зв'язку речень у тексті

1. Прочитай текст.

Катруся

Катруся — моя сестричка. Це струнка дівчинка з красивими, тонкими, м'якими рисами обличчя. У неї кучеряве біле волосся, сині очі і весела усмішка.

- Як називається текст: розповідь чи опис? Які слова використані для опису дівчинки?
- Спиши текст. Підкресли слова, що вжиті в тексті замість слова **Катруся**.

2. Прочитай текст.

Є в тебе вірний друг, якого ніхто не замінить. Це найдорожча у світі людина — мама. Її ніжність, ласка прикрашає твоє життя. Ненька зігріває тебе своїм теплом і любов'ю. Мати завжди поруч з тобою.

- Випиши з тексту слова, які використані для того, щоб не повторювати слово **мама**.
- А як ти називаєш свою маму?
- Продовж низку слів, які можна вживати замість слова **мама**: **матуся, матінка, мамочка, мамуся...**

3. Прочитай текст. Встав пропущені слова. Скористайся словами для довідки.

Сонячна квітка

Всі знають цю просту квіточку.
_____ подібна на маленьке сонечко.
Ціле літо цвіте _____ . _____ насіння

зіbrane в пухнасту кульку. Дмухнеш на кульку — полетять у повітря легенькі насінники. Слідом за сонцем повертається легенька голівка _____ .

Слова для довідки: вона, кульбабка, її, квіточки.

- Поміркуй, для чого в тексті замінюють одне слово на інше. Чи змінюється зміст тексту?

Речення в тексті пов'язані між собою за змістом.

Засобами зв'язку речень у тексті можуть бути слова, близькі за значенням, службові слова, різні частини мови...

Уміле використання засобів зв'язку речень у тексті робить повідомлення змістовним, доказовим, переконливим.

4. Прочитай текст. Який це тип тексту?

Чорнобривці

Біля хати ростуть чорнобривці. Це улюблені квіти моєї матусі. Їх дуже люблять в Україні. Вони нагадують нам крапельки розплавленого сонця.

Чорнобривці є символом української землі.

- Спиши текст. Підкресли слова, які вжиті замість слова **чорнобривці**.

5. Встав пропущені слова. Скористайся словами для довідки. Прочитай новоутворений текст.

Великий дар

Мова — неоціненний дар, який дано людині. _____ супроводжує нас усе життя. Наша _____ милозвучна. Усі _____ звуки чіткі й чисті. У _____ добре поєднуються голосні й приголосні звуки. Про _____ написано багато віршів.

Слова для довідки: вона, мова, її, ній, мову.

- Чи вставлені слова об'єднали за змістом речення в тексті? Доведи свою думку.

6. Склади текст-розповідь за планом та опорними словами. Скористайся словами для довідки.

Моя школа

План

1. Яка твоя школа?
2. Що є біля школи?
3. Чи любиш ти свою школу?

Слова для довідки: прекрасне, світле приміщення, просторі класи, шкільний майданчик, шкільний дзвінок, живий куточок, класні кімнати, спортивний зал, бібліотека, їдальня, ігрова кімната, ігровий куточок.

- Пам'ятай про засоби зв'язку речень у тексті.
- Запиши відповідь на останнє питання.

Розвиток зв'язного мовлення.
Тема, заголовок, основна думка.

Перевір себе.

СВЯТКОВА ПОЕТИЧНА СКРИНЬКА

Свято Пасхи недалечко

Свято Пасхи недалечко,
Люди звичай бережуть, —
Розмальовують яєчка,
Пишні пасочки печуть.
Святкування йде віками, —
Це такі чудові дні:
В гості йти, під рушниками
Страви нести запашні.
Доброзичливо з любов'ю
Мати щирі почуття,
Людам зичити здоров'я
І щасливого життя.
Святість — це чарівне слово,
Тільки треба так зуміть,
Щоб життя своє святково
У труді й добрі прожить.

Ніна Куфко

- Про яке свято йдеться у вірші? Як ще називають це свято?
- Які звичаї бережуть люди, готуючись до свята? А під час свят?
- Як авторка пояснює, що означає слово **святість**?
- * Розглянь малюнок. Прочитай слова вірша, якими можна «озвучити» його. Вивчи ці рядки напам'ять.
- ** Пошукай у вірші слова, які вжила авторка, щоб допомогти тобі відчувати святковий настрій. Виразно прочитай ці рядки.
- *** Поміркуй, якими словами авторка висловила основну думку вірша. Прочитай ці рядки. Доповни їх своїми міркуваннями.

Христос Воскрес! Катерина Перелісна

Писанка

Розмалюю писанку, розмалюю,
Гривастого коника намалюю.
Розмалюю писанку, розмалюю,
Соловейка-любчика намалюю.
Розмалюю писанку, розмалюю,
Різьблену сопілоньку намалюю.
А сопілка буде грати,
Соловейко щебетати,
А гривастий кониченько
Славно танцювати.

Дмитро Чередниченко

- Про що автор написав вірш?
- Чому, на твою думку, вірш має назву «Писанка»?
- Які зображення допоміг тобі побачити автор на писанці?
- * Прочитай останні чотири рядки вірша. Встанови зв'язок між словами:
сопілка (що буде робити?) ... ;
соловейко (що робитиме?) ... ;
кониченько (що буде робити?) ... .
- ** Прослідкуй, скільки разів повторюється перший рядок вірша. Чого прагнув юний писанкар? Прочитай, як про це сказав автор.
- *** Досліди, які слова у вірші звучать пестливо. Як автор називає соловейка, коника, сопілку? Розкажи, якими ти уявляєш ці образи. Спробуй розповісти вірш напам'ять.

Писанка Надія Гуменюк

Великодня гра

Стали діти у кільце.
В кожного в руках яйце.
Марті випало на славу
Розпочати цю забаву,
Дуже милу, престару
Великодню гру.
Ходить дівчина кільцем
І постукує яйцем...
Що не стукне — трись і трись, —
Яйця тріскають чиїсь.
Мартине — ціле, тверде, —
Марта рада далі йде...
Стук, стук, стук...

І раптом — хрусь!
Гру продовжує Петрусь.
Стукнув всього разів три
І так само вийшов з гри.
За Петром пішов Максим,
Декілька дівчат за ним...
В Олі писанка ціла,
Оля в грі перемогла!
А тепер, відомо всім,
Всі за стіл до Олі в дім
Їсти яйця, все, що є...
Просить цей, що виграє.

Марія Хоросницька

- Чи знаєш ти гру, описану авторкою?
- Де і коли можна грати в таку гру?
- Скільки учасників, на твою думку, може брати участь у грі?
- * Переглянь вірш ще раз. Скільки дітей брали участь у грі, про яку розповіла авторка? Прочитай імена учасників гри. Хто вийшов переможцем?
- ** Поміркуй, як ти розкажеш про великодню гру своїм друзям. Спробуй намалювати словесну картинку до вірша. Порівняй її з малюнком підручника.
- *** Склади інструкцію-правила проведення великодньої гри. Вилучи останні чотири рядки вірша. Чи зміниться зміст гри? Яку іншу кінцівку може мати гра? Розкажи.

Теплий віршик для мами

Мамо, добре, що ти є, —
Ніжне сонечко моє!
Від твоєї теплоти
Так і хочеться рости...
Найгарнішу, найдобрішу, —
Я люблю тебе найбільше!
І коли дорослим стану,
Теж любить не перестану!
Бо ріднішої, ніж ти,
В цілім світі не знайти!
Добре, мамо, що ти є, —
Тепле сонечко моє!

Олександр Дерманський

- Кому автор присвятив свій вірш?
- Які почуття висловлює поет у вірші?
- Як ти думаєш, чому автор написав саме «Теплий віршик для мами»?
- * Прочитай перші та останні два рядки вірша. Як ти думаєш, що спонукало автора так красиво почати і закінчити вірш? Поділися своїми враженнями.
- ** Перечитай вірш ще раз. Пошукай, які спеціальні слова вживає автор, щоб допомогти тобі відчути ті почуття, які він сам пережив, пишучи вірш для своєї мами. А як ти охарактеризуєш свою маму?
- *** Чи впевнений у своїх почуттях до мами автор? Прочитай рядки вірша, які підтверджують твою відповідь. Яка основна думка вірша? Чи хотілося б тобі прочитати ще інші вірші, написані Олександром Дерманським? Чим він приваблює тебе?

Поміняймося місцями

О, якби ви, мами, з нами
помінялися місцями!
Уявіть собі, будь ласка,
не життя у вас, а казка!
Вас зі школи зустрічаєм.
— Чи веселі ви? — питаєм.
І коли в моєї мами
двійка трапиться, словами
не картатиму дарма,
знаю — виправить сама.
І не кину в злості мамі:
— Чом товчешся під ногами?!

Без наказу, без поради
за уроки мама сяде.
І коли в цей час неждано
однокласниця нагряне,
не скажу їй, річ відома,
що немає мами вдома,
а скажу: — Заходь до хати!
Буду тортом частувати,
й не обурюся нітрішки,
як засмітите доріжки...
Ну, то як, кохані мами,
поміняємось місцями?

Оксана Сенатович

- Який настрій викликав у тебе прочитаний вірш? Чому?
- Від імені кого написаний вірш?

- З якою пропозицією хотілося би діткам звернутися до всіх мам? Як ти думаєш, чому?
- * Що зацікавило тебе у вірші? Прочитай рядки вірша, які викликали в тебе саме це почуття.
- ** Поміркуй, що спонукало діток до жартівливої уявної пропозиції мамам. Як діти поводили б себе на місці мам? Пошукай у вірші рядки, які викликали в тебе спогади про твій власний життєвий досвід, і прочитай їх.
- *** Як ти думаєш, що спонукало авторку до написання вірша? Чи відчував/відчувала ти щось подібне, що описала авторка у вірші? Підготуйся і прочитай виразно вірш.

Якщо говорити між нами...

Марія Пономаренко

Маму потрібно не тільки любити

Ми мам своїх любим найдужче у світі.

Зі мною, звичайно, погодишся ти.

Та маму потрібно не тільки любити,

Маму потрібно іще й берегти.

Ми мам своїх любим!.. А посуд не митий...

Та й в хаті згодилося б теж підмести...

А маму потрібно не тільки любити,

Маму потрібно іще й берегти...

Щоб ласкою мами, як сонцем, зігріті,

Могли ми веселі й щасливі рости,

Нам маму потрібно не тільки любити;

Маму потрібно іще й берегти!

Степан Андрійович

- Як ти думаєш, чому автор написав цей вірш?
  - Які почуття виникли в тебе, прочитавши вірш?
  - Які рядки у вірші є найголовнішими? Обґрунтуй свою думку.
  - * Прочитай перших чотири рядки вірша. Чи погоджуєшся ти з думкою автора?
  - ** Поміркуй, чому автор звертається до кожного з нас з проханням любити й берегти мам. Дай відповідь словами вірша.
  - *** Прочитай прислів'я і приказки. Поясни, як ти розумієш їх зміст.
    - ✓ На сонці тепло, а біля матері добре.
    - ✓ Немає кращого друга, як рідна матінка.
    - ✓ Хто матір зневажає, той добра не знає.
    - ✓ Дитина плаче, а матері боляче.
    - ✓ На світі знайдеш усе, крім рідної матері.
- Які з них можуть бути доповненням до змісту вірша? Поясни, чому ти так думаєш.

Позакласне читання.
Газета — наш добрий помічник
і мудрий порадник.
Перевір себе.

Повторення вивченого

1. Випиши перше речення з твору Юрія Старостенка «Доброго ранку всім!» (С. 139).

- Яке це речення за метою висловлювання?
- Підкресли слова, які відповідають на питання **що?**.
- Побудуй звуко-складову схему слова **біленькі**.

2. Випиши розповідні речення з твору Юрія Старостенка «Доброго ранку всім!». Прочитай їх.

- У першому реченні підкресли букви, що при вимові позначають голосні звуки.
- Яке слово в цьому реченні містить букви, що позначають при вимові м'які приголосні звуки? Побудуй звуко-складову схему цього слова. Скільки в слові букв і скільки звуків? Поясни, чому.
- У другому реченні підкресли слова, які відповідають на питання **яких?**.
- Знайди відповідь на питання «**Коли прокидається червневий день?**» і прочитай її. Встанови зв'язок слів у цьому реченні за допомогою питань.

3. Ще раз переглянь твір Юрія Старостенка «Доброго ранку всім!».

- Чи є у творі окличні речення? Прочитай їх з відповідною інтонацією.
- Запиши слово, що відповідає на питання **якого?**, і покажи всі варіанти його переносу з рядка в рядок.

4. Поміркуй, яке слово у кожному рядку «зайве». Поясни, чому.

Думати, мислити, міркувати, дивитися.

Казка, розмова, діалог, бесіда.

Духмяний, пахучий, розлогий, ароматний.

- На які питання відповідають слова кожного рядка?

5. Спиши перше речення з твору Ніни Бічуї «Зелений скрипаль» (С. 140).

- Підкресли букви, що позначають при вимові глухі приголосні звуки. Добери їм парні дзвінкі приголосні звуки.
- Запиши парами всі букви, якими на письмі позначають дзвінкі й глухі приголосні звуки.

6. Випиши останній абзац з твору Ніни Бічуї «Зелений скрипаль».

- Поміркуй, якою частиною твору є це речення.
- Підкресли слова, які відповідають на питання **що робив?**
- Знайди в реченні слово, яке містить **4 звуки і 5 букв; 7 звуків і 5 букв**. Поясни, чому.

7. Поміркуй, на яку тему дібрані прислів'я.

- ✓ З добрими людьми завжди згоди можна дійти.
- ✓ Друзі — дзеркало один для одного.
- ✓ Вірний друг — то найбільший скарб.
- Поясни, як ти розумієш зміст прислів'їв. Запиши одне прислів'я (на вибір), яке містить службове слово.

8. Переглянь твір Бориса Вовка «3 днем народження, Ягідко!» (С. 142).

- Прочитай зачин і кінцівку твору. Яке з речень є окличним? У розповідному реченні встанови зв'язок слів за допомогою питань.

9. Знайди в творі Бориса Вовка «3 днем народження, Ягідко!» уривок, який починається зі слів «Розніс вітер...» і закінчується словами «...на рогатому жуці».

- Поміркуй, якій частині твору належить уривок.

- Спиши уривок. Підкресли слова, які означають спосіб пересування героїв. На які питання відповідають ці слова? Чи можна підкреслені тобою слова назвати близькими за значенням?

10. Добери і запиши ознаки до предмета.

Помідор (який?) ..., ... Журавлина (яка?) ..., ...

Смородина (яка?) ..., ... Апельсин (який?) ..., ...

- Героями якого твору є ці ягоди?
- Склади усно текст, героями якого є ці та інші ягоди. Придумай інший зачин і кінцівку. Добери до складеного тексту заголовки.

11. Прочитай текст. Добери до нього заголовок. Спиши текст.

Ярко пішов на озеро ловити рибу. Першою він упіймав блакитну рибку. Блакитну, блискучу, з червоними лусочками, з круглими очками. Очі — як гудзички. А хвостик у водяної красуні — зовсім як шовковий: блакитний, тоненький, з золотими волосинками.

- Досліди, яким словом у другому реченні замінено ім'я хлопчика, а слово **рибка** — в останньому.
- Поміркуй, який це текст: розповідь чи опис. Обґрунтуй свою думку.
- Якими словами описана рибка? Постав до цих слів питання. Підкресли ці слова в тексті.

Розвиток зв'язного мовлення.

Святкове вітання.

Повторюємо, пригадуємо,
навчаємося.

Перевір себе.

ЛІТО НА ПОРОЗІ

Доброго ранку всім!

Скажіть, ви не знаєте, чом це небо таке синє-синє, а хмарки у ньому пливуть такі біленькі? Чом так рано прокидається сонце, а коли настає йому час іти на спочинок, то сонце ну аж ніяк не хоче лягати у свою полум'яну колиску? Чому в нічному небі так мерехтять зорі, а місяць так пильно розглядає себе в тихому дзеркалі ставу? Чому крізь стіну хлібів так ласкаво й ніжно усміхаються сині очі волошок, а важкий сердитий джміль так низько хилить до землі солодку голівку конюшини?

Чому?

Літо прийшло!

А червень — його перший місяць. Місяць соковитих черешень і запашних полуниць, місяць першої сіножаті й найдовших днів року...

Раненько прокидається червневий день. І поки ще спить зморена теплом літня ніч, урве від неї шматочок часу, враз підросте трохи, вмиється росою і знову крокує по землі бадьорий і усміхнений!

Доброго ранку всім!

Юрій Старостенко

- Що здивувало тебе, прочитавши оповідання?
  - Про що ти думав/думала, коли читав/читала оповідання?
  - Які почуття виникли в тебе до описаного в творі?
  - Як ти думаєш, чому автор назвав оповідання «Доброго ранку всім!»?
- * Назви літні місяці. Знайди і прочитай в оповіданні частину, в якій автор описує ознаки першого літнього місяця. Ти можеш назвати ще інші ознаки?
- ** До кого звертається автор із запитаннями? Прочитай ті питання, на які ти можеш дати відповідь. Поясни, як ти розумієш значення висловів *іти на спочинок, полум'яна колиска, тихе дзеркало ставу*.
- *** Поміркуй, які словесні картини ти можеш намалювати за змістом оповідання. Намалюй їх. Сформулюй питання до змісту п'ятого абзацу. Постав їх однокласникам. Продумай і власні відповіді.

Зелений скрипаль

Сидів Ярको на траві й дивився, як хвилька несе листок верби в лісовому струмку. А потому зауважив: гойднулася біля нього травинка, і на ній вмовстився маленький зелений коник. Ворухнув довжелезними вусами, ніби до Ярка привітався, і видививсь на хлопчика круглим зеленим оком.

Мабуть, припало йому до вподоби Яркове зацікавлене личко. Або ж мав той коник гарний настрій, — хто зна, як уже там було, — тільки узяв коник та й розпростер тоненькі крильця, прозорі, майже невидимі. Підніс догори вивернуті назовні колінця задніх лапок і потер ними об крильця.

Тої ж миті почув Ярко музику — забриніло, задзвеніло. Наче брязнуло скельце об скельце. Наче трава черкнула об вітер.

Ти скажеш — що ж тут такого? Кожен чув таку музику. Хто не чув, як виграють свої пісні польові коники? Це правда, кожен міг чути. Але побачити, як видобуває своє сюрчання зелений скрипаль, — то вже не кожному випадало таке щастя.

Хлопчик дивився і слухав, слухав і дивився, а коник не шкодував для нього своєї веселої скрипки.

Ніна Бічуя

- Як ти думаєш, де відбувається подія, описана авторкою?
- Кого, на твою думку, авторка називає зеленим скрипалем? Чому?
- Яким ти собі уявляєш хлопчика? Розкажи.
- * Чи любиш ти слухати звуки природи? Які саме? Знайди і прочитай у тексті рядки, що розповідають про музику, яку чув Ярко.
- ** Якими словами авторка описує зеленого скрипаля? Підготуй опис коника і розкажи однокласникам, як він виглядає. Як ти думаєш, чому коник подарував хлопчикові своє сюрчання? Дай відповідь словами тексту.

*** Які елементи казковості містить твір? Обґрунтуй свою думку. Які спеціальні слова вжила авторка, щоб допомогти тобі «почути» зеленого скрипаля? Прочитай їх. Озвуч частину тексту, в якій розкривається основна думка.

3 днем народження, Ягідко!

На кущі вродилася Ягода.

— Як гарно на світі! — зраділа вона, підставляючи під сонячні промені то ліву, то праву щічку.

— Якщо вже я народилася, — розмірковувала Ягода, — то чому б цю подію і не відзначити?

Вітер здував з кульбабки пух. От і просить Ягода:

— Пушинко, пушинко, лети далеко-далеко. Де яку ягоду побачиш — до мене в гості запрошуй. На мій день народження. Не забудеш?

Розніс вітер пушинки по світу швидко-швидко. Невдовзі почали й гості збиратися. Припливла на човнику Порічка. Прилетіла на сонечку Брусничка. Журавлина прискакала на жабці. Лохина прилетіла на бабці. А Чорниця з букетом у руці прибула на рогатому жуці.

А на півнику верхи хто завітав? Помідор з Баклажаном.

Дивуються ягоди — кажуть:

— У нас свято ягід і тільки ягід. Хіба ви ягоди?

Ще більше почервонів Помідор — обурився:

— Та чим же я не ягода? Чи я не кругленький, мов ти, Чорнице? Чи, може, не червоненький, як ти, Бруснице? А що виріс на городі, то скажу при цій

нагоді: ми з Баклажаном теж ягоди. А завітали ми до Смородини передати поздоровлення від городини.

Прилетіли з півдня на хмарині апельсини й мандарини. Заспівали хором на галявині:

— Ми до вас, ми справжнісінькі ягоди!

Тут запалили ліхтарики Світляки і вдарив смичком у струни Цвіркун, засурмив у ріжок Слимак, заграли на цимбалах Метелики. Закружляв навколо куца хоровод. Залунало дзвінке й радісне:

— З днем народження, Ягідко!

Борис Вовк

- Про що розповів тобі автор?
- Що здивувало тебе у творі?
- Як ти думаєш, чому назви ягід, комах написані з великої букви?
- Чи хочеш прочитати ще інші твори цього автора? Чому?
- * З яким проханням звернулася Ягідка до пушинки кульбабки? Прочитай цю частину твору. Зверни увагу на розділові знаки в кінці речень.
- ** Які гості зібралися на святі у Ягідки? Яким «транспортom» вони скористалися? Прочитай рядки, які нагадують віршовані рими.
- *** Що здивувало Ягідку та її гостей і обурило Помідора? Поміркуй, яке ім'я мала ягідка. Хто з гостей його назвав? Підготуйся і прочитай виразно «слова» Помідора. Не забудь про настрій, у якому він перебував.

Рекомендуємо познайомитися

Алевтина Волкова

Позакласне читання.

Подобається, є бажання, залюбки читаю.

Перевір себе.

Навчальне видання

Наумчук Володимир Іванович

Наумчук Марія Михайлівна

Коник Надія Ярославівна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

**Підручник для 2 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)**

(Частина 2)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено.

Головний редактор *Іван Білах*

Редактор *Ігор Миколів*

Комп'ютерне верстання *Марії Логош*

Художнє оформлення *Мар'яни Дячинської,
Ганни Янчишиної*

Підписано до друку 14. 06. 2019 р. Формат 70x100 1/16.
Умовно-друк. арк. 12,96. Облік.-видавн. арк. 8,00. Наклад 12240 прим.

ТзОВ «Видавництво Астон» 46006, м. Тернопіль, вул. Гайова, 8
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів
видавничої справи ТР №28 від 09.06.2005 р.
www.aston.te.ua, e-mail: tovaston@gmail.com